

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний торговельно-економічний університет
Кафедра міжнародного публічного права

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«Міжнародно-правове співробітництво держав у сфері запобігання та протидії корупції»

Студентки 2 курсу, 10 м групи,
заочної форми навчання
спеціальності
«Міжнародне право»

Кузьменко
Наталії
Олександрівни

_____

підпис
студента

Науковий керівник
к.ю.н.,
професор

Анцелевич
Герольд
Олександрович

_____

підпис
керівника

Керівник освітньо-професійної
програми
д.ю.н.,
доцент

Дешко
Людмила
Миколаївна

_____

підпис
керівника

Київ-2018

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Нормативно-правовий механізм співробітництва держав у сфері запобігання та протидії корупції.....	6
1.1. Міжнародно-правові антикорупційні стратегії ООН.....	6
1.2. Міжнародно-правовий механізм Ради Європи у сфері запобігання та протидії корупції.....	16
1.3. Україна в системі міжнародних договорів з запобігання та протидії корупції.....	19
РОЗДІЛ 2. Організаційно-правовий механізм співробітництва держав у сфері запобігання та протидії корупції.....	22
2.1 Група держав проти корупції: правова природа, повноваження, принцип діяльності.....	22
2.2. Перший та другий оцінювальний раунди Групи держав проти корупції.....	31
2.3. Третій оцінювальний раунд Групи держав проти корупції.....	39
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	53

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Останнім часом світова спільнота все більше занепокоєна поширенням корупції. Обсяги корупції у світі набули непомірних розмірів, а в окремих державах виходять за межі контрольованості. За оцінками однієї з найвпливовіших міжнародних організацій, що досліджують стан корупції у світі – Транспаренсі Інтернешнл (Transparency International) лише щорічні привласнення коштів державними службовцями сягають більше ніж 400 мільярдів доларів [1, С.1]. Загальні збитки держав світу від корупції взагалі не піддаються точним підрахункам. При цьому значні зусилля світової спільноти, які спрямовані на подолання корупції, є не завжди ефективними.

Оцінки неурядових організацій, в тому числі і Transparency International свідчать про надто повільний прогрес у зменшенні обсягів корупції в державах, а деколи поступ взагалі відсутній [2, С.7]. Поряд з цим корупція часто набуває нових організаційних форм, вона охоплює нові галузі та сфери відносин. Особливо небезпечними є обсяги корупції у державах зі слабкою системою державного управління та місцевого самоврядування, що є характерним явищем для країн Африки, Азії та Північної Америки [3, С.9].

Україна, нажаль, не залишилась осторонь світових тенденцій, пов'язаних із збільшенням обсягів корупції. На думку фахівців, лише прямі збитки України від корупційних дій складають щороку до 30% річного бюджету країни (сюди відносять і незаконне вивезення капіталу, і ухилення від сплати податків і та ін.). Приблизно у такому самому стані знаходиться значна кількість країн Центральної та Східної Європи, в тому числі і Росія, що за оцінкою фахівців є прямим наслідком посткомуністичної економіки та політики у цих державах [4, С.2-3].

Отже, боротьба з корупцією очевидно відноситься саме до тієї сфери, де необхідність співробітництва має характер нагальної проблеми. Сучасні дослідження та політичні оцінки найвпливовіших міжнародних органів та організацій є одноставними у визначенні небезпеки, яку несе корупція суспільству: «Корупція загрожує верховенству права, підриває соціальну справедливість, шкодить економічному розвитку і конкурентоспроможності країни на міжнародних ринках. Вона послаблює моральні основи суспільства і ставить під загрозу стабільність демократичних інститутів. У демократичній системі, яка за своїм природою залежить від довіри з боку народу, поширення недоброчесності може стати фатальним, адже вона знищує віру в інститути влади» [5, С.43-45].

Дослідження окремих міжнародно-правових аспектів боротьби з корупцією також доводять, що вона перетворилася у транснаціональне явище. За свідченням Н.А. Зелінської «глобалізація соціальних і економічних процесів неминуче призводить до глобалізації корупції. Виникає відносно новий феномен транснаціональної корупції, який знаходить прояв у міжнародних комерційних операціях і транснаціональній організованій злочинності» [62, С.256].

Таким чином, факт того, що проблема корупції набула ознак глобальної можна вважати загальноновизнаним. Тому боротьба з корупцією не може бути ефективною, якщо до неї не долучатимуться усі держави світу.

Отже, обрана тема дослідження є актуальною.

Мета і завдання дослідження. Метою випускної кваліфікаційної роботи є з'ясування особливостей співробітництва держав в сфері запобігання і протидії корупції.

Завдання:

- надати юридичну оцінку системі правового міждержавного співробітництва з питань запобігання та протидії корупції і;

- встановити правову природу, повноваження, принципи діяльності Групи держав проти корупції;
- виявити особливості внутрішньодержавної імплементації рекомендацій Групи держав проти корупції;
- встановити особливості міжнародних контрольних заходів Групи держав проти корупції;
- розробити пропозиції щодо імплементації в законодавство України норм міжнародного права, які регулюють суспільні відносини, що виникають при протидії і боротьбі з корупцією.

Об'єктом дослідження є міжнародно-правові відносини держав в галузі міжнародно-правового співробітництва з запобігання і протидії корупції.

Предметом дослідження є міжнародно-правове співробітництво держав у сфері запобігання і протидії корупції.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становить сукупність таких методів наукового пізнання: формально-юридичний і порівняльно-правовий методи (при дослідженні особливостей антикорупційної діяльності міжнародних організацій на універсальному та регіональному рівнях); структурно-функціональний метод – при виявленні особливостей міжнародного співробітництва держав в боротьбі з корупцією; формально-логічний метод (аналізу і синтезу) – при здійсненні теоретичних розробок щодо міжнародно-правової відповідальності за корупційні дії.

Наукова новизна полягає в тому, що в роботі виявлено особливості міжнародно-правової співпраці держав у сфері запобігання і протидії корупції.

Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та пропозицій, переліку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

НОРМАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ СПІВРОБІТНИЦТВА ДЕРЖАВ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

1.1. Міжнародно-правові антикорупційні стратегії ООН

ООН є загально визнаним центром координації діяльності держав та міжнародних організацій у боротьбі зі злочинністю [5, С.22-23; 8, С. 116], хоча Статут Організації не передбачає відповідного повноваження та не згадує боротьбу зі злочинністю у якості мети діяльності ООН. Очевидно така ситуація пояснюється тим, що під час створення Організація мало хто міг передбачити усі особливості майбутньої діяльності ООН [8]. Більшість дослідників пов'язують факт долучення Організації до центральної ролі у боротьбі зі злочинністю із наявністю у Статуті ООН норми про те, що організація є центром вирішення проблем соціального та гуманітарного характеру [106, С.548; 107, С.557]. Тобто мова йде про розширене тлумачення Статуту ООН [87, С.45;].

На нашу думку, основою для розширення компетенції ООН у галузі боротьби зі злочинністю можуть слугувати ті положення Статуту ООН, що також закріплюють співробітництво держав-членів у сфері міжнародної безпеки, мирного співробітництва держав і захисту прав людини. Крім того, слід звернути увагу на ті повноваження головних органів ООН, які сформульовані у самому загальному вигляді.

Діяльність у цій сфері охопила значну кількість напрямків. Зокрема, в межах Організації встановлюються єдині стандарти і норми боротьби зі злочинністю, укладаються міжнародні договори про уніфікацію кримінального законодавства, розробляються та приймаються типові правила поведінки працівників правоохоронних органів. Як наслідок, у цю діяльність ООН залучена значна кількість як головних, так і допоміжних органів самої ООН, а також її спеціалізованих агенцій. ООН виконує

координуючі функції у співробітництві держав в боротьбі зі злочинністю на універсальному та регіональному рівнях. Ця діяльність ООН охопила, у тому числі, і співробітництво у боротьбі з корупцією.

Міжнародно-правове співробітництво в боротьбі з корупцією дедалі більше набуває ознак напрямку, який розвивається надзвичайно швидко і динамічно. Ще наприкінці вісімдесятих років ХХ століття не було жодних ознак розширення боротьби з корупцією за межі національних кордонів. Як і більшість інших злочинів, корупційні злочини розглядали як суцільно внутрішньодержавне явище, боротьба з яким повинна здійснюватися на підставі внутрішньодержавних заходів згідно з національним законодавством. У 1979 році в Кодексі поведінки посадових осіб з підтримки правопорядку, який був прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 17 грудня 1979 р., абсолютно чітко було визначено, що «поняття корупції повинно визначатися національним правом» [69, С.238-240].

Ситуація почала різко змінюватись на початку дев'яностих років ХХ століття.

За останнє десятиріччя було укладено у формі міжнародних договорів або прийнято у формі резолюцій декілька міжнародних актів, спрямованих на боротьбу із корупцією. Ці документи не обов'язково містять у своїх назвах слово «корупція», однак, у цілому, вони спрямовані на запобігання чи покарання корупції. Можна говорити про формування системи антикорупційних міжнародних норм.

Існує чимало універсальних та регіональних міжнародних актів, які, хоча і не є юридично обов'язковими, але відображають напрямки подальшого міжнародного співробітництва у запобіганні корупції. Це міжнародні документи, як правило прийняті в формі резолюцій міжнародних міжурядових організацій, в тому числі Генеральної Асамблеї ООН. В міжнародно-правовій доктрині існують різні погляди щодо обов'язку держав виконувати ці акти. Але більшість фахівців, так само як і

існуюча міжнародно-правова практика, оцінюють значну кількість цих актів як рекомендації.

Такі акти без сумніву менш впливові, ніж міжнародні договори, але їх значення не слід недооцінювати. Свідоме невиконання таких актів державами може суттєво вплинути на їх авторитет на міжнародній арені [14, С.108-130]. Крім того, такі документи відображають рівень усвідомлення проблеми в оцінці сучасного стану корупції у світ та в окремих державах, узагальнюють досвід держав у запобіганні корупції. Рекомендації, які було прийнято авторитетними міжнародними міжурядовими організаціями, нерідко стають етапом у формуванні норм міжнародного права. Найбільш значущими резолюціями, прийнятими під егідою ООН були підготована Управлінням ООН з наркотиків та злочинності Глобальна програма боротьби з корупцією та прийнятий в її межах «Антикорупційний набір інструментів» [3]; резолюція ЕКОСОП у боротьбі з корупцією (1997 р.) [46]; Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб (1996 р.) [10]; Декларація про боротьбу з корупцією та хабарництвом в міжнародних комерційних організаціях (1997 р.) [27] та ін.

Розглянемо деякі з актів Організації Об'єднаних Націй щодо тих заходів, які мають суттєве значення для розвитку міжнародного антикорупційного співробітництва на універсальному, тобто, світовому рівні.

Передусім слід звернути увагу на зусилля Управління ООН з наркотиків та злочинності, спрямовані на запровадження та здійснення Глобальної програми боротьби з корупцією [80, С.12]. Ця програма ще не була інструментом правового співробітництва і не була націлена на зміни законодавства в державах. Її основною метою було надання технічної допомоги задля розповсюдження знань про небезпеку корупції, дослідження цього явища в окремих державах, передачу досвіду у боротьбі з корупцією, зміцнення потенціалу національних систем правоохоронних та

судових органів у антикорупційній діяльності, розширення та поглиблення координації у сфері антикорупції. Виданий в межах Глобальної програми «Антикорупційний набір інструментів» засвідчив прагнення держав та міжнародних організацій докласти реальні зусилля для розвитку широкої міжнародної антикорупційної співпраці, у тому числі з питань міжнародно-правового антикорупційного співробітництва. Однією з найважливіших ознак цього документу стала спроба надати визначення таких корупційних діянь як хабарництво, розтрата, шахрайство, зловживання права на розгляд, використання конфлікту інтересів, отримання незаконної винагороди, фаворитизм, кумівство [3, С.3]. «Антикорупційний набір інструментів» є документом, який постійно оновлюється та поповнюється, що робить його одним з найважливіших рекомендаційних актів у сфері антикорупції. Можна зробити висновок, що, хоча обов'язкова юридична сила не є основною характерною рисою цього документу, проте він суттєво обґрунтовує необхідність міжнародно-правового співробітництва у галузі боротьби з корупцією і закладає серйозні підвалини для подальшої співпраці держав у цій сфері на універсальному рівні.

Декларацію про боротьбу з корупцією та хабарництвом в міжнародних комерційних організаціях Генеральна Асамблея ООН прийняла у 1997 році. В цьому документі Організація закликає держави здійснювати наступні заходи: «1. Приймати ефективні і конкретні заходи з боротьби із усіма формами корупції, хабарництва та пов'язаними з ними протиправними діями в міжнародних комерційних операціях, зокрема забезпечувати ефективне застосування діючих законів, що забороняють хабарі в міжнародних комерційних операціях, сприяти прийняттю законів з цією метою там, де їх не прийнято ... 2. Ефективно та скоординовано встановити кримінальну відповідальність за дачу таких хабарів іноземним державним посадовим особам ... 6. Розробляти або заохочувати розробку, у відповідних випадках, кодексів поведінки в галузі підприємницької діяльності ... 8. Співпрацювати і надавати одна одній максимально

можливу допомогу щодо кримінальних розслідувань та інших процесуальних дій, пов'язаних з корупцією та хабарництвом в міжнародних комерційних операціях ... 10. Забезпечувати, щоб положення про нерозголошенні банківської таємниці не перешкождали й не заважали кримінальним розслідуванням або іншим процесуальним діям щодо корупції, хабарництва або пов'язаної з цим незаконної практики в міжнародних комерційних операціях и щоб урядам, які намагаються отримувати інформацію про такі операції, надавалося якомога більше сприяння» [27].

Проте, найбільше значення для розвитку міжнародного антикорупційного законодавства мають міжнародні договори, укладені в рамках чи під егідою Організації Об'єднаних Націй: Конвенція про боротьбу із дачею хабарів іноземним державним посадовим особам під час здійснення міжнародних ділових операцій (1997 р.), Конвенція ООН проти корупції (2003 р.), Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності (2000 р.) та ін. [80].

На нашу думку, Конвенція про боротьбу із дачею хабарів іноземним державним посадовим особам під час здійснення міжнародних ділових операцій є взагалі класичним прикладом того, як може починатися міжнародне кримінально-правове співробітництво держав у делікатних сферах (тобто сферах, пов'язаних із можливим втручанням міжнародної спільноти у досить чутливу, з точки зору державного суверенітету, царину боротьби зі злочинністю в середині держави). Певні групи держав намагаються власним прикладом демонструвати сам факт такої можливості. Але у Конвенції є і ще одна особливість, яка характеризує саме початковий етап співпраці – вона не передбачає повної уніфікації кримінального законодавства учасників і, тим більше, не передбачає необхідність змінювати основоположні принципи правових систем держав-сторін договору. Як видно, на час укладання учасники Конвенції ще самі були не готові до таких радикальних кроків. У подальшому елементи саме

такої методології, закладеної у Конвенції про боротьбу із дачею хабарів іноземним державним посадовим особам під час здійснення міжнародних ділових операцій, частково знайшли відображення у інших антикорупційних міжнародних договорах, у тому числі європейських.

Конвенція також вперше у зазначеному напрямку міжнародного співробітництва запровадила можливість застосування контрольних заходів через здійснення моніторингу.

Конвенцію проти транснаціональної організованої злочинності [72] укладено за пропозицією Генеральної Асамблеї ООН у 2000 році після досить тривалих попередніх обговорень. Поміж іншими видами злочинів, Конвенція охоплює три види корупційних діянь – активний підкуп (надання хабара), пасивний підкуп (отримання хабара) та пособництво (сприяння) у здійсненні підкупу. Кожний з цих злочинів має обов'язково бути включеним до кримінального законодавства держав-учасниць Конвенції. Одночасно Конвенція проти транснаціональної організованої злочинності встановила факультативний перелік корупційних злочинів, які бажано було б криміналізувати на національному рівні. Слід наголосити, що Конвенція охоплює корупцію виключно у публічному секторі.

Включення корупції, як злочинного прояву, до Конвенції проти транснаціональної організованої злочинності самі по собі є досить важливим явищем через те, що під час обговорення тексту одним з найскладніших було питання переліку транснаціональних організованих злочинів. Далеко не в усіх пропозиціях корупцію пропонували віднести до вищезгаданої категорії.

Нагальна необхідність боротися з організованою злочинністю міжнародними засобами призвела до того, що в різних регіонах світу групи держав (передусім, політично близькі та ті, що мають однакові правові системи) почали укладати відповідні міжнародні угоди між собою. Прагнення врахувати особливості організованої злочинності у регіонах та вірогідність більш плідного співробітництва держав, що в них знаходяться,

призвело до виникнення навіть відносно самостійного напрямку – регіонального міжнародно-правового співробітництва у боротьбі з міжнародною організованою злочинністю.

Саме ці міжнародні документи другої половини 90 років ХХ століття відкрили можливість завершити переговори щодо Конвенції проти транснаціональної організованої злочинності та включити до неї такий злочин як корупція. Останнім кроком стало повноцінне перенесення міжнародного співробітництва у боротьбі з міжнародною організованою злочинністю у правову площину на універсальному рівні. 15 листопада 2000 року Генеральною Асамблеєю ООН була прийнята та відкрита для підписання Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, яку було доповнено 4 лютого 2004 року. Україна ратифікувала цю конвенцію та Протоколи до неї [47].

Конвенція проти транснаціональної організованої злочинності є першим загальним багатостороннім міжнародним договором щодо боротьби зі злочинністю, яким корупцію визнано злочином міжнародного характеру, причому таким злочином, що має транснаціональний характер. Конвенція вперше у загальному міжнародному праві надала визначення корупційного кримінального правопорушення: «Кожна Держава-учасниця вживає таких законодавчих та інших заходів, які можуть знадобитися для того, щоб визнати в якості кримінально караних такі діяння, коли вони вчинюються навмисно: а) обіцянка, пропозиція або надання публічній посадовій особі, особисто або через посередників, будь-якої неправомірної переваги для самої посадової особи або іншої фізичної чи юридичної особи для того, щоб ця посадова особа вчинила будь-яку дію або бездіяльність при виконанні своїх службових обов'язків; б) вимагання або прийняття публічною посадовою особою, особисто або через посередників, будь-якої неправомірної переваги для самої посадової особи або іншої фізичної або юридичної особи для того, щоб ця посадова особа вчинила будь-яку дію чи бездіяльність при виконанні своїх службових обов'язків» (ст. 8

Криміналізація корупції) [47]. Отже, можна зробити висновок, що в межах Конвенції про міжнародне співробітництво у боротьбі з транснаціональною злочинністю окремим видом транснаціонального злочину визнано корупцію.

Конвенцію ООН проти корупції [3; 59] було укладено у 2003 році, але вона набула чинності у 2005 році. Укладання цього міжнародного договору засвідчило факт готовності світового співтовариства вести широкомасштабну боротьбу проти корупції. Про це можна судити, по-перше, за кількістю ратифікацій – на кінець 2007 року до Конвенції приєдналась 81 держава. Про це, по-друге, можна також судити, оцінивши надзвичайно широкий обсяг злочинних дій, віднесених Конвенцією до корупційних та обсяг зобов'язань держав за Конвенцією.

Зокрема, до корупційних дій Конвенцією ООН проти корупції віднесено підкуп публічних посадових осіб (ст.ст. 15,16), підкуп у приватному секторі (ст. 21); розкрадання, неправомірне привласнення або інше нецільове використання майна публічною посадовою особою (ст. 17); розкрадання майна у приватному секторі (ст. 22); зловживання впливом з корисною метою (ст. 18); зловживання службовим становищем (ст. 19); незаконне збагачення (ст. 20); відмивання доходів від злочинів (ст. 23). Крім того, Конвенція розглядає як корупційні ті злочини, що є супутніми актам корупції, зокрема такі, як вплив на правосуддя. Конвенція також містить норми відносно превентивних заходів, міжнародної правової допомоги, міжнародної технічної допомоги.

Вперше в правовому регулюванні антикорупційного співробітництва Конвенція ООН проти корупції передбачила процедуру повернення до держави походження активів, отриманих в результаті корупційної діяльності. Таке повернення відноситься до «основоположних принципів» Конвенції (Глава 5) [3; 59]. Зокрема, мають бути повернутими фінансові активи, які було конфісковано. Жоден з існуючих у сучасному

міжнародному праві загальних чи регіональних антикорупційних міжнародних договорів не встановлює й не передбачає таку можливість.

Одночасно, Конвенція ООН проти корупції не позбавлена ознак факультативності – щодо окремих її положень держави-учасниці самостійно визначають можливість та обсяг їх реалізації. Зокрема, встановлюючи особливості правового статусу інформаторів, Конвенція вживає таке формулювання: «Кожна Держава-учасниця розглядає можливість включення до своєї внутрішньої правової системи належних заходів для забезпечення захисту будь-яких осіб, які добросовісно й на обґрунтованих підставах повідомляють компетентним органам про будь-які факти, які пов'язані зі злочинами, передбаченими цією Конвенцією, від будь-якого несправедливого поводження» (ст. 33). З цього положення можна, на нашу думку, зробити висновок, що Конвенція ООН проти корупції 2003 року є важливим кроком, але не кінцевим етапом у антикорупційному міжнародно-правовому співробітництві світової спільноти.

Конвенція ООН проти корупції, як і більшість антикорупційних міжнародних договорів, передбачає у статті 63 створення спеціального механізму – моніторингу дотримання конвенції самими державами-учасницями. Створення механізму має відбуватися у два етапи. Перший етап визначений самою Конвенцією: «... створюється Конференція Держав-учасниць Конвенції з метою розширення можливостей Держав-учасниць і співробітництва між ними для досягнення цілей, встановлених цією Конвенцією, а також сприяння здійсненню цієї Конвенції та нагляду за її здійсненням» (ч. 1 с. 63).

До повноважень Конференції віднесено, на нашу думку, лише політичне забезпечення виконання Конвенції. Про це свідчить формула статті 63: «...сприяння обміну між Державами-учасницями інформацією про форми корупції й тенденції в цій галузі, а також про успішні методи запобігання корупції, боротьби з нею та повернення доходів, здобутих

злочинним шляхом, через опублікування відповідної інформації, визначеної в цій статті; с) співробітництво з відповідними міжнародними й регіональними організаціями та механізмами, а також неурядовими організаціями; d) належне використання відповідної інформації, яка підготовлена іншими міжнародними й регіональними механізмами з метою запобігання корупції та боротьби з нею, для уникнення зайвого дублювання роботи; e) періодичний розгляд питання про виконання цієї Конвенції її Державами-учасницями; f) внесення рекомендацій, які стосуються вдосконалення цієї Конвенції та її здійснення; g) врахування потреб Держав-учасниць у технічній допомозі у зв'язку з виконанням цієї Конвенції та внесення рекомендацій щодо будь-яких дій, які вона може вважати необхідними у зв'язку з цим».

Таким чином, наведені вище факти свідчать про те, що протягом останніх десяти років в системі Організації Об'єднаних Націй відбувалося активне створення глобальної мережі правового міждержавного співробітництва з питань запобігання та покарання корупції. Особливості цієї мережі, з огляду на масштаби її діяльності, можуть бути предметом спеціального дослідження.

Передусім, зазначена мережа ще не набула ознак цілісної. Конвенції, що її створюють, не пов'язані між собою єдиними підходами до поняття корупції, суб'єкта корупції, контрольних механізмів тощо [26,С.78].

У той же час, на нашу думку, поки що не можна говорити про перетворення мережі правового міждержавного співробітництва з питань запобігання корупції у міжнародний організаційно-правовий механізм боротьби з корупцією. Прийняті в рамках ООН антикорупційні конвенції, не утворюють необхідну організаційну та змістовну єдність, яка є, наприклад, у антикорупційних конвенцій Ради Європи. Найбільш важливим є те, що чинні антикорупційні конвенції ООН мають власні і незалежні механізми спостереження за дотриманням їх норм.

1.2. Міжнародно-правовий механізм Ради Європи у сфері запобігання та протидії корупції

Боротьба з корупцією ведеться не лише на універсальному, а і на регіональному рівні. Рада Європи протягом свого існування неодноразово демонструвала занепокоєність поширенням корупції. Звернення Ради Європи до проблеми боротьби з корупцією ґрунтується на її повноваженнях, закріплених у Статуті: «Метою Ради Європи є досягнення більшого єднання між її членами для збереження та втілення в життя ідеалів і принципів, які є їхнім спільним надбанням, а також сприяння їхньому економічному та соціальному прогресу. Ця мета досягається шляхом обговорення питань, що становлять спільний інтерес, шляхом укладання угод та здійснення спільних заходів в економічній, соціальній, культурній, науковій, правовій та адміністративній галузях, а також у галузі захисту та збереження і подальшого здійснення прав людини і основних свобод» [5].

Найбільш важливими кроками Ради Європи у боротьбі з корупцією слід вважати розробку сучасних антикорупційних стандартів, підготовку трьох проектів європейських антикорупційних конвенцій, з яких дві було укладено і вони є чинними, та створення спеціалізованого контрольного органу за дотриманням антикорупційних стандартів у державах-членах Ради Європи – Групи держав проти корупції (GRECO). Одночасно згаданий антикорупційний контрольний механізм спирається на політико-правові органи Ради Європи, які підтримують його своїм авторитетом та повноваженнями. У такому вигляді міжнародний механізм Ради Європи з боротьби з корупцією є певною мірою унікальним у сучасному світі.

Основу антикорупційної діяльності Ради Європи було закладено Комітетом Міністрів Ради Європи у 1996 році у Програмі дій проти корупції [8, С.118].

Кримінальну Конвенцію Ради Європи про боротьбу з корупцією було укладено 27 січня 1999 року [84,С.11-30] у Страсбурзі. І вона залишається єдиним міжнародно-правовим документом Ради Європи, що визначає міжнародно-правові підстави криміналізації корупційних дій, їх перелік, види та обсяги міжнародної правової допомоги, а також заходи з міжнародного контролю.

Відповідно до Конвенції заходи, що мають бути вжитими на національному рівні передбачають уніфікацію законодавства щодо криміналізації корупційних злочинів. Конвенція містить найбільш широкий перелік корупційних злочинів порівняно з іншими міжнародними договорами. Відповідно, в Конвенції міститься вимога вважати корупцією активне та пасивне хабарництво державних посадових осіб (ст. 2, 3), у тому числі іноземних (ст. 5), хабарництво депутатів представницьких органів (ст. 4), активне та пасивне хабарництво у приватному секторі (ст. 7-8), хабарництво персоналу міжнародних міжурядових організацій (ст. 9-11), зловживання впливом (ст. 12), відмивання доходів, отриманих від злочинів, пов'язаних із корупцією (ст. 13), виписування чи використання рахунку або будь-якого іншого облікового документа чи запису, що містить недостовірну чи неповну інформацію (ст. 14 (а)), незаконне не оформлення запису про сплату (ст. 14 (b)), забезпечення відповідальності юридичних осіб за передбачені Конвенцією кримінальні злочини – дачу хабара, зловживання впливом та відмивання доходів (ст. 18).

Конвенція передбачила створення у державах спеціалізованого антикорупційного органу: кожна держава-учасниця «вживатиме таких заходів, які можуть бути необхідними для забезпечення спеціалізації персоналу та органів з боротьби із корупцією. Для того, щоб вони могли здійснювати свої функції ефективно та без будь-якого невинуватого тиску, вони повинні мати необхідну самостійність відповідно до основоположних принципів правової системи Сторони. Сторони забезпечуватимуть персоналу таких органів підготовку та фінансові

ресурси, достатні для виконання його завдань» (ст. 20). Зобов'язання держави створити певні спеціалізовані органи у боротьбі зі злочинністю вперше у міжнародному праві було закріплене саме у Кримінальній Конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією.

Кримінальна Конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією передбачила низку заходів, які держави зобов'язані здійснити задля забезпечення розслідування корупційних злочинів та вилучення доходів, одержаних злочинним шляхом, надання міжнародної правової допомоги.

Нарешті Конвенція передбачила, що контроль за її виконанням Сторонами здійснюватиме Група держав проти корупції (ГРЕКО).

Цивільну Конвенцію Ради Європи про боротьбу з корупцією було укладено 4 листопада 1999 року. На відміну від Кримінальної Конвенції про боротьбу з корупцією вона не містить вказівок на заходи з уніфікації цивільного законодавства, проте ця конвенція безумовно має антикорупційну спрямованість. Її метою є запровадження моделей ефективних засобів «правового захисту осіб, яким заподіяно шкоду внаслідок корупційних дій, з метою надання таким особам можливості захищати свої права та інтереси, включаючи можливість отримання компенсації за заподіяну шкоду» (ст. 1).

На відміну від Кримінальної Конвенції Цивільна Конвенція вперше у міжнародній правовій практиці надає загальне визначення корупції: це «прямі чи опосередковані вимагання, пропонування, дачу або одержання хабара чи будь-якої іншої неправомірної вигоди або можливості її отримання, які порушують належне виконання будь-якого обов'язку особою, що отримує хабара, неправомірну вигоду чи можливість мати таку вигоду, або поведінку такої особи» (ст. 2).

Як і Кримінальна Конвенція, Цивільна Конвенція про боротьбу з корупцією передбачила, що контроль за її виконанням Сторонами здійснюватиме Група держав проти корупції (GRECO).

Таким чином, Кримінальна Конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією та Цивільна Конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією є, на нашу думку, одними з не багатьох сучасних міжнародно-правових договорів, і єдиними серед регіональних договорів, що покликані забезпечити системну боротьбу з певною категорією злочинів, визначаючи не лише перелік таких злочинних дій, а і засоби боротьби з ними та забезпечення законних прав осіб, що постраждали від корупції.

1.3. Україна в системі міжнародних договорів з запобігання та протидії корупції

У 2003 році Україна приєдналася до Антикорупційної мережі Організації Економічного Співробітництва та Розвитку (АСН OECD) [18, С.46]. Відповідно до оціночного звіту Антикорупційної Мережі (АСН OECD) у січні 2004 року, Україна потребувала оновлену національну антикорупційну стратегію, між іншим, з більшим акцентом на попередження корупції з метою визначення системних недоліків, які створюють сприятливе для корупції середовище, та ефективнішої концентрації можливостей правоохоронної системи для боротьби проти корупції [64, С.52].

Мотивація участі України у міжнародних антикорупційних договорах все-таки має бути чітко визначеною і ґрунтуватись не лише на зовнішніх факторах, що можуть бути досить впливовими, а, передусім, на факторах внутрішніх, побудованих на пріоритетах національних інтересів України [4, С.41; 13, С.20].

Перш за все, участь України у антикорупційних міжнародних договорах спрямована на подолання надзвичайно небезпечного для держави внутрішнього явища, яким є корупція. Неможливо переоцінити негативний вплив корупції. Вона загрожує верховенству права, підриває соціальну справедливість, вражає економічний розвиток країни, послаблює

моральні основи суспільства, ставить під загрозу стабільність демократичних інститутів. Врешті решт, поширення недоброчесності може виявитися фатальним для держави, адже воно знищує віру в інститути влади [95, С.79].

Водночас, нечіткість визначення поняття корупції у чинному законодавстві не дає можливості також визначитися з поняттям корупційного правопорушення.

Нарешті, участь України у антикорупційних міжнародних договорах спрямована на приведення законодавства у відповідність з міжнародними антикорупційними стандартами.

Вибір Україною курсу на інтеграцію у Європу, транснаціональний характер корупції зумовлює необхідність при розробці антикорупційного законодавства орієнтуватися на міжнародно-правові документи і практику протидії зазначеному феномену. При цьому, завдання гармонізації українського законодавства вимагає не стільки формального приєднання норм міжнародно-правових документів або безпосереднє відтворення таких положень у національному законодавстві, скільки сприйняття методології, підходів, концепції вирішення вказаних проблем й розробки способів імплементації міжнародних положень.

При цьому наголосимо, що підходи до визначення поняття корупції в конвенціях дещо різні. Європейська конвенція більш ширше трактує корупцію і визнає її наявність у приватному секторі, чого немає в Конвенції ООН і що не характерно для сучасної української правової науки [6, С.79].

Окремі норми різних антикорупційних конвенцій (прийнятих в рамках ООН та Ради Європи) остаточно не узгоджені на міжнародному рівні, що може створювати труднощі під час їх імплементації. Імплементація деяких норм міжнародних антикорупційних конвенцій може бути пов'язаною з узгодженням їх з особливостями та традиціями національної правової системи. Неузгодженість українського антикорупційного законодавства з ідеологією та основними нормами

антикорупційних конвенцій може мати наслідком неспроможність повноцінного перебування держави у міжнародному співробітництві у боротьбі з корупцією.

РОЗДІЛ 2.

Організаційно-правовий механізм співробітництва держав у сфері запобігання та протидії корупції

2.1 Група держав проти корупції: правова природа, повноваження, принцип діяльності

Як вже зазначалось, шлях Ради Європи до створення спеціалізованого контрольного органу у сфері боротьби з корупцією був досить складним. Створенню Групи передувало створення Комісії, яка в межах Ради Європи повинна була перевіряти саму можливість координації і контролю у такій політизованій сфері, як боротьба з корупцією.

Порядок формування, керівні органи, порядок прийняття рішень, спосіб фінансування, мета Групи держав проти корупції та, відповідно, її компетенція визначені Статутом Групи держав проти корупції, який було прийнято у 1999 році Комітетом Міністрів Ради Європи. Статут є Додатком до Резолюції (99) 5 Комітету Міністрів, якою було засновано усю інфраструктуру Групи. Саме в такому вигляді Група існує до цього часу.

Група розташована у місті Страсбург, у представництві головних органів Ради Європи. З точки зору її правової природи можна передбачити, що Група має, на нашу думку, так би мовити «подвійну природу». Про це можна зробити висновок, зважаючи на приписи Конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією та на спосіб, у який було утворено Групу. Відповідно до ст. 14 Цивільної Конвенції Ради Європи проти корупції та ст. 32 Кримінальної Конвенції Ради Європи «Контроль за виконанням цієї Конвенції Сторонами здійснює Група держав проти корупції (ГРЕКО)».

Тобто, з одного боку, Група є класичним конвенційним органом контролю за виконанням норм міжнародного договору. Створення таких органів є поширеною практикою під час укладання міжнародних договорів. Наприклад, майже усі міжнародні договори про права людини, про

боротьбу зі злочинністю, про співробітництво в економічній сфері містять одночасно положення про створення органів контролю [4, С.44; 15, С.245]. Таким чином, відповідні норми антикорупційних конвенцій Ради Європи не виходять за межі розповсюдженої світової практики.

Проте, з іншого боку, Група держав проти корупції не є породженням антикорупційних конвенцій Ради Європи, оскільки, як вже зазначалось, проблема міжнародного антикорупційного контролю виникла у Раді Європи раніше, а ніж було укладено європейські антикорупційні конвенції. Спочатку це була Комісія по запобіганню корупції. На її основі було створено Групу держав проти корупції.

Набуття членства у Групі держав проти корупції відбувається, так само, і відповідно до Статуту Групи, затвердженого Комітетом Міністрів Ради Європи, і відповідно до міжнародних договорів, укладених державами, зобов'язання за якими контролюються за допомогою Групи. Така ситуація склалася, на нашу думку, внаслідок досить широкої сфери повноважень Групи держав проти корупції. Формально повноваження Групи не обмежені антикорупційними конвенціями Ради Європи, а виходять за їх межі, включають контроль за антикорупційними рішеннями Ради Європи. Що в свою чергу допускає розширювальне та цільове тлумачення [93, С.56] повноважень GRECO.

Комітет Міністрів Ради Європи, обмеживши склад держав-членів Розширеної та неповної угоди, після консультацій з державами, що не є членами, але які вже беруть участь у роботі, може запросити держави, що не є членами, інші, ніж ті, яких стосується частина 2 статті 4 Статуту ГРЕКО, приєднатися до Групи держав проти корупції. Такі запрошення отримали, зокрема, такі держави, як Білорусь, Канада, Грузія, Ватикан, Японія, Мексика та Сполучені Штати Америки. Боснія та Герцеговина двічі брала участь в засіданні Групи, поки не набула повного членства. Навпаки, Канада, Грузія, Ватикан, Японія, Мексика так і не увійшли до Групи.

Крім того, державам, які стають сторонами міжнародно-правових документів, підписаних Комітетом Міністрів Ради Європи на виконання Програми дій боротьби з корупцією, обов'язково надається членство у Групі держав проти корупції. Вони стають членами групи держав проти корупції через сам факт відповідно до положень цих документів.

Таким чином, Комітет Міністрів Ради Європи через затвердження Статуту Групи та процедур набуття членства може впливати на формування Групи держав проти корупції. Цей висновок ще раз підтверджує, що Група не має виключно договірною характеру за своєю природою.

Антикорупційні договори Ради Європи (і Кримінальна Конвенція про боротьбу з корупцією і Цивільна конвенція поро боротьбу з корупцією) також встановлюють правила формування Групи держав проти корупції. Так, відповідно до статті 15 Цивільної конвенція поро боротьбу з корупцією встановлено умови членства для перших учасників конвенції, та для тих держав, що приєдналися до договору після набуття ним чинності.

Пунктом 3 статті 15 закріплено першу з названих процедур, а саме, що «Конвенція набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати, на яку чотирнадцять держав, які її підписали, висловили свою згоду на обов'язковість для них Конвенції відповідно до положень пункту 2. Будь-яка держава, що підписала Конвенцію і що не є членом Групи держав проти корупції (ГРЕКО) на час ратифікації, прийняття чи затвердження, автоматично стає членом Групи у день набрання цією Конвенцією чинності».

Пунктом 4 статті 15 закріплено другу з названих процедур: «Стосовно будь-якої держави, що підписала Конвенцію та що висловлюватиме свою згоду на обов'язковість для неї Конвенції після набрання нею чинності, ця Конвенція набирає чинності в перший день місяця, що настає після закінчення тримісячного періоду від дати висловлення нею своєї згоди про обов'язковість для неї Конвенції».

відповідно до положень пункту 2. Будь-яка держава, що підписала Конвенцію і що не є членом Групи держав проти корупції на час ратифікації, прийняття чи затвердження, автоматично стає членом Групи у день набрання цією Конвенцією чинності стосовно такої держави». Аналогічні норми містяться у Кримінальній Конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією.

Таким чином, набуття членства у Групі держав проти корупції відбувається також у залежності від участі держави у антикорупційних договорах Ради Європи.

І Статутом Групи держав проти корупції, і Кримінальною Конвенцією про боротьбу з корупцією, і Цивільною конвенцією про боротьбу з корупцією передбачена поки ще не реалізована можливість членства у Групі Європейського Союзу як єдиного міжнародно-правового суб'єкту (це питання позитивно може бути вирішено лише у випадку отримання безумовної міжнародної правосуб'єктності Європейського Союзу після набуття чинності Лісабонської угоди, яка покликана реформувати певною мірою дану організацію). Стаття 5 Статуту зазначає, що «Європейське співтовариство може бути запрошене Комітетом міністрів для участі в роботі Групи держав проти корупції. Умови його участі обумовлюються резолюцією, що запрошує його до участі». Антикорупційні Конвенції зазначають дещо інакше: «Будь-які конкретні умови участі Європейського Співтовариства у Групі держав проти корупції визначаються у разі необхідності за спільною згодою із Європейським Співтовариством» (пункт 6 статті 15 Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією).

Отже, з порівняння статті 5 Статуту та текстів Конвенцій Ради Європи проти корупції (ст. 15 Цивільної Конвенції та ст. 24 Кримінальної Конвенції) можна, на нашу думку, зробити висновок про, принаймні, два можливі легальні шляхи Європейського Союзу – через запрошення Ради Європи і через участь у міжнародно-правовій договірній практиці Ради

Європи. Перший з цих шляхів надає можливість Європейському Союзу виключно спостерігати за дотриманням антикорупційних інструментів Ради Європи. Оскільки Європейський Союз у цьому випадку не братиме участі у міжнародних договорах, то його антикорупційна політика і діяльність не зможе бути об'єктом контролю з боку Групи держав проти корупції. Якщо ж Європейський Союз входить до Групи через приєднання до будь-якого з антикорупційних договорів Ради Європи, його відповідна діяльність автоматично стає об'єктом моніторингу з боку Групи. Стаття 14 Цивільної конвенції виключає будь-які обмеження щодо такого моніторингу в залежності від виду суб'єкту міжнародного права, вона говорить про повноваження Групи здійснювати контроль за виконанням Конвенції «Сторонами».

В роботі Групи держав проти корупції також можуть брати участь «представники». На відміну від делегацій Сторін, які представляють «членів Групи держав проти корупції», представники забезпечують участь в роботі Групи тих міжнародних інституцій, що здійснюють діяльність у сфері запобігання та покарання корупції. Перебування «представників» у Групі врегульоване виключно Статутом, вони не беруть участі у голосуваннях з прийняття рішень. На нашу думку, такий правовий статус нагадує, скоріше, спостерігачів.

Відповідно до статті 5 Статуту Групи держав проти корупції названі міжнародні інституції, які беруть участь в засіданнях Групи «за правом». Це Європейський Комітет з питань правового співробітництва (CDCJ); Європейський Комітет з проблем злочинності, Статутний Комітет. Комітет міністрів може запросити інші органи (організації) Ради Європи призначити представника до Групи після консультування останнього (п. 4 стаття 18 Статуту Групи держав проти корупції).

Відповідно до п. 8 статті 8 Статуту Групи держав проти корупції, вона обирає свого Президента та Віце-Президента з числа членів Групи, які мають право голосу. Проте поточне керівництво діяльністю Групи здійснює

не лише Президент, а і Бюро. До Бюро входить Президент, Віце-Президент, та п'ять інших осіб, обраних Групою з числа членів (п. 1 статті 9 Статуту).

Найбільш складними питаннями в діяльності Групи держав проти корупції є визначення мети та відповідних повноважень Групи.

Метою Групи держав проти корупції є «покращення спроможності її членів успішно боротися з корупцією у динамічному процесі обабічних оцінок та взаємного впливу у відповідності до їхньої відповідальності у цій сфері» (ст. 1). Відповідні до мети повноваження Групи держав проти корупції визначені у ст. 2 Статуту і передбачають, «і) моніторинг дотримання Керівних принципів боротьби з корупцією, прийнятих Комітетом міністрів Ради Європи 6 листопада 1997 року та, ii) моніторинг імплементації міжнародних правових інструментів, що будуть прийняті у відповідності до Програми дій проти корупції, згідно положень цих документів». Фактично це означає, що з самого початку Комітет Міністрів Ради Європи розглядав Групу держав проти корупції не як орган контролю виконання конкретних міжнародних договорів, а як орган з, так би мовити, субсидіарною компетенцією – у статуті не визначено дотримання яких саме міжнародних антикорупційних договорів Ради Європи має контролювати Група. А це в свою чергу створює можливість доволі широкого тлумачення повноважень Групи у цій сфері.

Якщо питання моніторингу дотримання державами-учасницями Керівних принципів є зрозумілим, то повноваження, викладене у п. ii) ст. 2 Статуту додає Групі держав проти корупції певної унікальності. Традиційно контрольні органи міжнародних договорів утворюються згідно норм цих договорів та, відповідно, після набуття ними чинності. Щодо Групи держав проти корупції, то Рада Європи заздалегідь створила міжнародний орган контролю за дотриманням тих антикорупційних конвенцій Ради Європи, які ще готували укласти (Конвенцію про корупцію в контексті цивільного права укладено 4 листопада 1999, а Конвенцію про корупцію у контексті кримінального права – 27 січня 1999 р). Тим самим,

Комітет Міністрів Ради Європи заздалегідь визначив усю систему міжнародного контролю за антикорупційною діяльністю у політико-правовому просторі Ради Європи. З набуттям чинності згаданими Конвенціями Група держав проти корупції почала моніторинг їх дотримання. Міжнародна практика у сфері міжнародного контролю не знає інших прикладів подібної спрямованої на досягнення цілі і заздалегідь організованої діяльності міжнародних організацій. Цей факт можна пояснити лише надзвичайною важливістю проблеми боротьби з корупцією.

Слід зазначити, що повноваження Групи держав проти корупції сформульовані у Статуті Групи неповно. Стаття 15 Статуту, що надає перелік прав органу вживає слово «зокрема». Крім того, повноваженням присвячена не лише 15 стаття. Це означає, на нашу думку те, що повноваження Групи держав проти корупції викладені у Статуті Групи як рамкові. Це не забороняє Групі користуватись домислюваними повноваженнями, але виключно у межах принципів, якими керується Група.

Отже, відповідно до статті 8 Статуту Група має право: «затверджувати оціночні звіти згідно зі статтею 15 Статуту; затверджувати проект щорічної програми дій та подавати згідно з Фінансовими інструкціями пропозиції Генеральному Секретарю Ради Європи щодо прийняття проекту щорічного бюджету для передачі до Статутного Комітету, затвердженого згідно зі статтею 18; затверджувати свій щорічний звіт діяльності, в тому числі і щорічні рахунки до їх подання в Комітет Міністрів; проводити не менше 2 пленарних з'їздів щорічно; приймати рішення стосовно заснування при необхідності робочих груп згідно з Правилами Процедури; щорічно публікувати річний звіт щодо діяльності, включаючи річні рахунки, затвержені відповідними органами згідно зі Статтею 18; складати власні Правила Процедури. Будь-яка держава чи Європейське співтовариство, яка стає членом групи держав проти корупції,

розглядається такою, що прийняла Статут та Правила Процедури Групи;отримує також право проводити засідання при зачинених дверях».

Одним в важливих питань, пов'язаних з повноваженнями Групи держав проти корупції, є засоби реагування на результати здійсненого моніторингу. Відповідно до пункту 6 статті 15 Статуту Групи моніторингові звіти можуть містити рекомендації щодо держав, яких перевіряли. Природа рекомендацій Групи держав проти корупції, не зважаючи на таку назву, має суто міжнародно-правовий характер і вимагає виконання таких рекомендацій. Правова природа рекомендацій вимагає наявності процедур правового реагування на факти їх невиконання. Відтак, постає питання про відповідальність держави-порушниці за невиконання або недотримання таких рекомендацій.

Загалом, Статут Групи держав проти корупції та Статут Ради Європи передбачають низку способів реагування на порушника. Першим етапом може бути заява Статутного Комітету Групи держав проти корупції за процедурою статті 16 Статуту: «Статутний Комітет може видавати публічні заяви, коли він впевнений, що держава-член залишається пасивною чи вживає недостатніх заходів відносно рекомендацій, які надіслані їй щодо застосування Керівних принципів». Така ж заява можлива й у випадку невиконання рекомендацій про виконання Програми дій боротьби з корупцією. Особливістю заяви є її публічність, що має звернути увагу держави і суспільства на проблему, що виникла.

Якщо держава залишається пасивною і після заяви Статутного комітету, можуть бути включені моніторингові механізми Ради Європи. За весь час існування Групи держав проти корупції Рада Європи жодного разу не вдавалась до моніторингу держав-членів Групи. Тим не менш, моніторингова система Ради Європи досить потужна й впливова, що виключає будь-яку можливість її не помічати, Тим більше ігнорувати.

Доповіді Комітету з питань моніторингу є основною підставою для прийняття Парламентською Асамблеєю Ради Європи висновків та

застосування санкцій щодо держав-порушників, а також опрацювання заходів щодо поліпшення ситуації у відповідних державах. Під час розробки заходів Парламентська Асамблея має право вносити пропозиції задля покращення ситуації, яка існує у державах-порушниках, а також ініціювати надання їм правової або технічної допомоги.

Таким чином, прискіпливий моніторинг, що охоплює постійний контроль, передусім не дає державі можливості нехтувати дотриманням міжнародних зобов'язань та обов'язків, що випливають з членства в міжнародній організації. У той же час, такий контроль надає можливість своєчасно з'ясувати проблему, що виникла у державі, та у разі необхідності надати цій державі необхідну допомогу.

Отже, Група держав проти корупції, як контрольний орган Ради Європи, займає одну з перших сходинок у механізмі політичного (дипломатичного) моніторингу, здійснюваного цією Організацією (Радою Європи) у відповідній галузі. Група Входить до єдиної моніторингової системи Ради Європи і у разі необхідності може спиратись на більш впливові моніторингові органи Організації, такі, наприклад, як Комітет Міністрів Ради Європи чи моніторинговий комітет Парламентської Асамблеї Ради Європи.

Паралельно з контрольною системою Групи держав проти корупції, яка може повернутись до свого рішення у випадку його неналежного виконання, існує система інших, позасудових контрольних засобів. Наприклад, система запитів Генерального Секретаря Ради Європи до держав з приводу того, яким чином їхнє внутрішнє законодавство сприяє виконанню договірних зобов'язань за Конвенцією з захисту з основоположних прав і свобод людини. Держави зобов'язані подавати відповідні роз'яснення з приводу застосування державами найбільш принципових тлумачень Суду, що фактично мають природу рішень *erga omnes*, заходів які здійснюються з метою приведення законодавства у відповідність до Конвенції, особливостей виконання зобов'язань держав за

окремими статтями Конвенції. За наслідками таких перевірок відбуваються досить вразливі для держав дії – оприлюднення висновків, направлення звітів вищим органам Ради Європи, прийняття рекомендацій Комітету Міністрів (які стають рішеннями *erga omnes*). Таким чином, рішення та реагування держави на нього стають елементом постійного діалогу між державою та органами Ради Європи.

2.2. Перший та другий оцінювальний раунди Групи держав проти корупції

Як відомо, Україна у зв'язку із вступом до Ради Європи взяла на себе цілу низку зобов'язань. Саме вони створили ту правову атмосферу, яка вимагає прискорення інтеграції у спільне правове середовище. Усі зобов'язання можна поділити на декілька груп. Пропонуючи класифікацію, не можна не погодитися з позицією В.С.Мармазова, який поділяє усі зобов'язання України перед Радою Європи на декілька категорій:

- зобов'язання, які випливають із Статуту Ради Європи,
- зобов'язання згідно Рішення 190(1995) про вступ до Ради Європи,
- зобов'язання, що безпосередньо пов'язані із участю України в конвенціях Ради Європи,
- зобов'язання дотримуватись принципів і правил, стандартів та цінностей демократичного плюралізму, прав людини та верховенства права [99, С.97-98].

Серед зобов'язань третьої групи певне значення мають зобов'язання, які закріплені в антикорупційних конвенціях Ради Європи. В правовій літературі досить широко досліджуються зобов'язання України перед Радою Європи [2, С.1-18], однак комплексного аналізу зобов'язань, що стосуються базових антикорупційних документів Ради Європи не проводилося. Тому доцільно приділити увагу дослідженню цього питання.

Відповідні зобов'язання контролюються за допомогою спеціальних процедур – моніторингу, який проводиться у декілька раундів.

Потреба у моніторингу пояснюється, передусім, політичними причинами. Тому, моніторинг, передусім, – це політична діяльність, за допомогою якої контролюються правові механізми держави, зокрема, регулювання питань внутрішньодержавної імплементації в законодавство та юридичну практику стандартів Ради Європи та її інститутів.

Як вже вказувалося сьогодні інститут моніторингу дотримання зобов'язань державами-членами Ради Європи здійснюють два основних органи Ради – Комітет Міністрів Ради Європи та Парламентська Асамблея Ради Європи. Саме в рамках останньої з квітня 1997 року (Резолюція 1115(1997) від 29 січня 1997 року) функціонує Комітет з питань виконання зобов'язань державами-членами Ради Європи. Відповідно до зазначеної Резолюції Комітету належить право надавати Парламентській Асамблеї звіт по кожній з держав кожні два роки. Окрім того, до повноважень Комітету належить здійснення спеціального контролю за особливо гострими проблемами, що виникають в державах Ради Європи та можуть загрожувати цінностям Ради. Зокрема, щодо України такий контроль здійснювався під час проведення судової реформи на початку 2000 років.

Саме доповіді з питань виконання зобов'язань державами-членами Ради Європи надає Парламентській Асамблеї право застосовувати санкції проти держави-порушниці, розробляти заходи покращення ситуації у цій країні, ініціювати надання правової чи технічної допомоги.

Таким чином, жорсткий моніторинг передбачає, на нашу думку, необхідність здійснення постійного контролю і не дозволяє державам нехтувати міжнародними зобов'язаннями, а з іншого боку, створює умови для своєчасного отримання допомоги для вирішення складних проблем адаптації до правових стандартів Ради Європи. Зокрема, проведений в Україні моніторинг Ради Європи, стосувався таких напрямків та галузей: у сфері плюралістичної демократії – поділ влад, вибори, виборче право,

доступ до ЗМІ, оцінка голосування з огляду на справедливість та таємницю голосування, місцеве та регіональне самоврядування; в галузі прав людини та верховенства права – ефективність конституційних гарантій дотримання прав людини, судова система (незалежність суддів, доступність правосуддя, кримінальне судочинство, роль і статус прокурорів, статус адвокатів), статус поліції, умови ув'язнення, управління місцями позбавлення волі, свобода віросповідання, свобода совісті, свобода висловлювань, права меншин (недискримінація, законодавство про громадянство, статус мов меншин), врегулювання конфліктів [99, С.100].

В рамках контролю Ради Європи такий вид моніторингу як політичний не є єдиним можливим. Науковці називають також юридичний (правовий) моніторинг, який розуміється як засіб контролю шляхом застосування міжнародної судової процедури, коли держави заздалегідь визнають для себе обов'язковість таких рішень [2, С. 2-15]. В широкому сенсі це поняття охоплює весь моніторинг, що здійснюють задля контролю дотримання державами конвенційних норм. Звичайно таку діяльність здійснюють спеціальні конвенційні органи [99, С.101-102].

Для проведення моніторингу за дотриманням антикорупційних конвенцій Ради Європи Група держав проти корупції здійснює спеціальні спостереження, які називають раундами. У результаті проведення раундів публікуються звіти.

Підчас проведення раунду спостереження група фахівців "GET" (GRECO Evaluation Team – Оцінювальна група Групи держав проти корупції) на запрошення GRECO проводить декілька заходів, пов'язаних з наданням оцінки. Передусім, це попередня оцінка законодавства та практики, яку має надати Уряд держави на прохання експертів. Після цього Оцінювальна група GRECO здійснює візит до держави з метою ознайомлення з ситуацією на місці.

Однією з головних умов візиту є проведення зустрічей з державними та недержавними органами. Наприклад, підчас візиту до України GET

зустрілася з представниками таких державних органів, установ та організацій: Секретаріат Президента України, Комітет Верховної Ради України з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією, Національна Комісія із зміцнення демократії та утвердження верховенства права, Міністерство юстиції, Міністерство внутрішніх справ, Рада національної безпеки і оборони, Служба безпеки України, Міністерство фінансів, Міністерство економіки і Тендерна палата, Верховний суд, Генеральна прокуратура, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Рахункова палата, Державний комітет фінансового моніторингу, Державна митна служби, Державна податкова адміністрація та Головне управління державної служби України. Крім того, GET зустрілася з представниками Київської міської державної адміністрації (реєстрація юридичних осіб і підприємців), Торгово-промислової палати, Тендерної палати, Українського центру незалежних політичних досліджень, Інституту прикладних гуманітарних досліджень і “Телекритика”.

Саме під час цих зустрічей Оцінювальна група GRECO отримує враження від антикорупційної практики у державі перебування. Тому у Звіті обов’язково присутні вирази, що засвідчують безпосереднє сприйняття експертами Групи держав проти корупції подій у державі, наприклад: «GET почула пропозиції», «GET повідомили», «GET не повідомили про будь-яке навчання для суддів з питань корупції», або ж «Хоча GET усвідомлює, що теоретично адміністративна процедура має використовуватися тільки тоді, коли не застосовується кримінальна, GET зрозуміла, що існування цих двох паралельних систем може створити можливості для маніпуляцій, наприклад, для ухилення від відповідальності. Більше того, адміністративна система може також використовуватися як інструмент для політичних цілей. Окрім того, GET було особливо занепокоєне, почувши, що близько 70% “адміністративних протоколів”, що оскаржувалися, були відхилені Верховним судом» чи «GET дуже занепокоєна тим, що, як здається, прокуратурі загрожує ризик політичного

впливу». Ці враження стають невід'ємною частиною Оціночного звіту й на них у значному ступені будується тональність звіту та запропонованих рекомендацій. На цей факт прямо вказується у звітах. Наприклад, у звіті по Україні було зазначено: «Цей звіт був підготований на основі відповідей на запитання анкет та інформації, наданої протягом візиту в Україну. Головною метою звіту є оцінка ефективності заходів, ухвалених органами влади України для виконання вимог, передбачених положеннями, вказаними у пункті 3. У звіті подаються з кожної теми опис ситуації і критичний аналіз».

Для того, щоб з'ясувати порядок і принципи оцінювання ситуації, пов'язаної з протидією корупції у конкретній державі, необхідно визначити, на чому ґрунтуються повноваження Групи держав проти корупції по здійсненню такого моніторингу і відповідно на зобов'язаннях держав-членів антикорупційних конвенцій Ради Європи дотримуватися їх положень.

Отже, звернемося до змісту міжнародно-правових зобов'язань держав за антикорупційним конвенціями Ради Європи, як його вбачає Група держав проти корупції. Вдалим прикладом з'ясування цього змісту можуть слугувати спільні оціночні звіти, які підготувала Група держав проти корупції за результатами першого та другого раундів оцінки щодо України. Такі звіти Група готувала наприкінці другого раунду і вони, таким чином, охоплювали найсучасніші уявлення Групи держав проти корупції щодо тлумачення Конвенцій Ради Європи проти корупції.

Україна приєдналась до GRECO 1 січня 2006 року, тобто після закінчення першого раунду оцінювання GRECO, але під час проведення другого раунду. Тому Україну було віднесено до спільної оцінювальної процедури, що охоплює питання як першого, так і другого раундів оцінювання. Отже, одним з прикладів спільного оціночного звіту є український, що надасть нам можливість з'ясувати, у тому числі, й міжнародно-правові зобов'язання України у царині антикорупції. Спільний

Оцінювальний звіт по Україні є, також, досить показовим для розуміння ідеології проведених раундів та цілей, які ставила перед собою Група.

Перший раунд спостереження за реалізацією антикорупційних стандартів пов'язаний, передусім, з дотриманням Кримінальної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією. Тому щодо першого раунду оцінки відповідно до Статті 10.3 Статуту Група погодилася, що він був пов'язаний із такими двома питаннями, відображеними у Конвенції:

перше: незалежність, спеціалізація і засоби, що є у розпорядженні національних органів, відповідальних за попередження і боротьбу з корупцією: Керівний принцип 3 : органи, відповідальні за попередження, розслідування, переслідування і розгляд в суді корупційних правопорушень: юридичний статус, повноваження, засоби збирання доказів, незалежність і автономність; Керівний принцип 7 : спеціалізовані особи або органи, що займаються питаннями корупції, ресурси в їхньому розпорядженні;

друге: розмір і масштаб імунітетів: Керівний принцип 6: імунітети від розслідування, переслідування або розгляду в суді питань корупції.

Другий раунд оцінювання так само пов'язаний, з дотриманням Кримінальної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією. Але він охоплював вже три інші теми, відображені у Конвенції:

перша тема: прибутки від корупційної діяльності: Керівні принципи 4 (арешт і конфіскація доходів від корупційної діяльності) та 19 (зв'язок між корупцією і злочинами, пов'язаними з відмиванням грошей і організованою злочинністю), доповнені, для членів, що ратифікували Кримінальну конвенцію про боротьбу з корупцією, статтею 19, пункт 3, статтями 13 і 23 Конвенції.

друга тема: публічна адміністрація і корупція: Керівні принципи 9 (публічна адміністрація) та 10 (публічні службовці) /державні службовці або службовці державного сектору.

третя тема: юридичні особи і корупція: Керівні принципи 5 (юридичні особи) та 8 (фінансове законодавство), доповнені, для членів, що ратифікували Кримінальну конвенцію про боротьбу з корупцією (ETS 173), Статтями 14, 18 і 19, пункт 2, Конвенції.

Незважаючи на те, що зміст першого запитання, що ставить Група держав проти корупції перед експертами під час здійснення ними моніторингу, виглядає досить вузьким, відповідь на це питання є однією з найважливіших та об'ємних за обсягом. Хоча питання стосується, на перший погляд, виключно інституційного аспекту – наявності незалежного антикорупційного органу, що відповідає за попередження та боротьбу з корупцією, увагу слід звернути на словосполучення «засоби, що є у розпорядженні органів». Група тлумачить слово «засоби» досить широко, включаючи до них як матеріальні засоби у вигляді законодавства, так і практику, яка базується на оцінці практики застосування законодавства та політичній волі влади користуватися власним антикорупційним законодавством. Тобто, мова йде про те, чи не існує адміністративних перешкод для антикорупційного органу щодо здійснення ним своїх повноважень.

Отже, з першого питання першого раунду оцінки – незалежність, спеціалізація і засоби, що є у розпорядженні національних органів, відповідальних за попередження і боротьбу проти корупцією – позиція Групи держав проти корупції щодо змісту зобов'язань держави за антикорупційним Конвенціям Ради Європи виглядає наступним чином. Передусім, Група спрямовує увагу на безпосередній зв'язок боротьби з корупцією та зміцненням демократії у державі. Власне, ця позиція Групи ґрунтується безпосередньо на нормі Преамбули Кримінальної Конвенції про боротьбу з корупцією: «корупція загрожує правопорядку, демократії та правам людини, руйнує належне управління, чесність та соціальну справедливість, перешкоджає конкуренції та економічному розвитку і загрожує стабільності демократичних інститутів і моральним засадам

суспільства». У міжнародно-правовій літературі зараз немає суперечок щодо правової сили преамбул та їхнього значення для тлумачення міжнародних договорів. Зокрема, у статті 31 Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 року зазначається, що контекст міжнародного договору охоплює не лише його текст, а й преамбулу та додатки. А. Талалаєв особливо звертає увагу саме на юридичну силу преамбул як «складової частини міжнародного договору».

Отже, враховуючи положення і значення преамбули згаданої Конвенції, Оцінювальна група експертів (надалі – GET) неодноразово підтверджувала Конвенційну позицію про значення демократії, а Група держав проти корупції завжди підтримувала відповідну оцінку. Зокрема, щодо України GET також висловила переконаність «в тому, що корупція не може розглядатися як ізольована проблема в Україні. Вона впливає на все суспільство, і поточний рівень корупції становить реальну загрозу засадничим принципам демократії і верховенства права. Така ситуація особливо небезпечна для країни, в якій існує загальна потреба консолідації демократичних засад, її базових законів та інституцій. Тому реформи у сфері боротьби з корупцією в Україні повинні, перш за все, бути спрямовані на зміцнення демократичних засад, верховенства права та інституційних реформ. Таким чином, беззаперечним зобов'язанням держав Ради Європи у боротьбі із корупцією - є зміцнення демократії та принципу верховенства права.

Варто зазначити, що позиція Групи держав проти корупції щодо того, якою має бути система антикорупційних органів держави, є одним з ключових питань. Слід зазначити, що універсальної концепції щодо того, якою має бути система антикорупційних органів у Групі нема. Нема й універсального світового прикладу такої системи, навіть у Європі [36,С.162-164]. Причина цього полягає, як ми вважаємо, у відсутності чітких міжнародно-правових вказівок щодо належної інституційної системи запобігання та покарання корупції.

Єдина з європейських антикримінальних конвенцій, що торкається цього питання – Кримінальна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією щодо спеціалізованого антикорупційного органу встановлює у статті 20 наступне надзвичайно загальне правило: «Кожна Сторона вживатиме таких заходів, які можуть бути необхідними для забезпечення спеціалізації персоналу та органів на боротьбі із корупцією. Для того, щоб вони могли здійснювати свої функції ефективно та без будь-якого невинного тиску, вони повинні мати необхідну самостійність відповідно до основоположних принципів правової системи Сторони. Сторони забезпечуватимуть персоналу таких органів підготовку та фінансові ресурси, достатні для виконання його завдань». Тому, пропозиції та рекомендації Групи держав проти корупції щодо внутрішньодержавної системи антикорупційних органів ґрунтуються, на нашу думку, переважно на власному досвіді та системному тлумаченні норми статті 20 Кримінальної конвенції.

2.3. Третій оцінювальний раунд Групи держав проти корупції

Проведення третього кола контрольних заходів пов'язане з питаннями криміналізації корупції відповідно до Кримінальної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією (Опитувальник, представлений GRECO на 29 Пленарному засіданні 19-23 червня 2006), а також із боротьбою з так званою політичною корупцією (Опитувальник, представлений GRECO на 29 Пленарному засіданні 19-23 червня 2006).

Якщо перший напрямок третього оцінювального раунду має безпосередній зв'язок з текстом Кримінальної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією, то криміналізація політичної корупції є тематикою, похідною від норм цієї Конвенції. Жоден з антикорупційних договорів Ради Європи не містить такого поняття, як політична корупція, так само, як і не виділяє у окрему категорію корупцію у третьому секторі (політичні партії,

громадські організації, фонди) або під час проведення виборів. Тому слід розрізняти ці два напрямки оцінки. У свою чергу, з юридичної точки зору зміст міжнародно-правових зобов'язань щодо криміналізації політичної корупції та криміналізації корупції загалом, мають різну природу.

Очевидно, що завдання третього контрольного раунду щодо політичної корупції походять з загального змісту антикорупційних конвенцій та з тлумачення деяких їхніх статей Комітетом міністрів Ради Європи та Групою держав проти корупції. Зокрема, стаття 4 «Хабарництво членів національних представницьких органів» Кримінальної конвенції зазначає: «Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для встановлення у своєму національному законодавстві кримінальної відповідальності за дії, згадані у статтях 2 і 3, якщо вони вчинюються будь-якою особою, що є членом будь-якого національного представницького органу, який здійснює законодавчі або виконавчі повноваження». Ст.6 «Хабарництво членів іноземних представницьких органів» встановлює: «Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для встановлення у своєму національному законодавстві кримінальної відповідальності за дії, згадані у статтях 2 і 3, якщо в них задіяна будь-яка особа, що є членом будь-якого представницького органу, який виконує законодавчі або виконавчі функції у будь-якій іншій державі» [96, С.14]. Цивільна ж конвенція про боротьбу з корупцією взагалі не згадує запобігання корупції у політичній сфері.

Таким чином можна стверджувати, що контрольні заходи щодо політичної корупції по третьому контрольному раунду ґрунтуються передусім на тлумаченнях Групою держав проти корупції загального змісту та мети Кримінальної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією та Цивільної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією. Конвенції тут виступають як загальна методологічна основа антикорупційних заходів Ради Європи. Мовчазна згода держав діяти, строго кажучи, поза межами

Конвенцій створює унікальну звичаєво-правову основу подальшої (майбутньої) діяльності GRECO.

Третій раунд почався рішенням 24 пленарного засідання Групи держав проти корупції у червні 2005 року і робочу групу з розробки опитувальника для проведення відповідного контрольного заходу.

Було, зокрема, поставлене завдання розробити відповідні рекомендації щодо імплементації у національне законодавство правових норм та практики криміналізації діянь, передбачених статтями 2-12 Кримінальної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією[209] (Стаття 2 (Дача хабара національним державним посадовим особам), Стаття 3 (Одержання хабара національними державними посадовими особами), Стаття 4 (Хабарництво членів національних представницьких органів), Стаття 5 (Хабарництво іноземних державних посадових осіб), Стаття 6 (Хабарництво членів іноземних представницьких органів), Стаття 7 (Дача хабара у приватному секторі), Стаття 8 (Одержання хабара у приватному секторі), Стаття 9 (Хабарництво посадових осіб міжнародних організацій), Стаття 10 (Хабарництво членів міжнародних парламентських асамблей), Стаття 11 (Хабарництво суддів і посадових осіб міжнародних судів), Стаття 12 (Зловживання впливом), пов'язуючи таку криміналізацію з вимогами статті 19 тієї самої Конвенції, де сказано «1. З огляду на серйозний характер кримінальних злочинів, передбачених цією Конвенцією, кожна Сторона запроваджуватиме стосовно кримінальних злочинів, визначених у статтях 2-14, ефективні, адекватні та стримуючі санкції і заходи, включаючи, у разі вчинення таких злочинів фізичними особами, позбавлення волі із подальшою можливістю екстрадиції». Було також доручено дослідити можливість пов'язати відповідні статті з статтями 15 (співучасть) та 17 (юрисдикція) Кримінальної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією. Отже можна зробити висновок, що GRECO вирішила максимально поширити норми Конвенції на сферу політичної корупції.

Так само, GRECO вважала за необхідне максимально поставити під правовий контроль питання формування фондів політичних партій. Відповідно до доручення криміналізація непрозорого партійного фінансування мала б бути пов'язаною з статтями 11-13b, 14 та 16 Рекомендацій Ради Міністрів Ради Європи «Проти корупції у фінансуванні політичних партій та виборчих кампаній».

Отже, Група держав проти корупції у питаннях криміналізації політичної корупції та непрозорого фінансування політичних партій виходить з наступних загальних критеріїв, відповідно до рішення 29 сесії GRECO (Опитувальник, представлений GRECO на 29 Пленарному засіданні 19-23 червня 2006).

Передусім, щодо загального розуміння хабарництва. Рекомендації не вбачають різниці між хабарництвом у класичному розумінні і хабарництвом у політичному секторі. Тому у Опитувальнику загальні коментарі до «хабарництва» ґрунтуються на статтях Кримінальної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією без будь-яких виключень

Хабарництво державних службовців, як воно визначене у статтях 1-3 Кримінальної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією [96,С.11] має охоплювати усі види хабарів, у тому числі так зване активне (дача хабара) та пасивне (отримання хабара) хабарництво, у тому числі пропозиція хабара, пряме чи непряме хабарництво, на свою користь чи на користь інших осіб, за здійснення певних дій чи за утримання від таких дій (Опитувальник, представлений GRECO на 29 Пленарному засіданні 19-23 червня 2006).

Нагадаємо, що відповідно до статті 1 Кримінальної Конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією визначення термінів, які вона застосовує, дещо ширше або ж вужче, аніж це є прийнятим в українській правовій традиції. Наприклад, «термін "суддя", ..., включає прокурорів і осіб, які обіймають посаду судді», а термін «юридична особа» означає будь-яке утворення, яке має такий статус за діючим національним

законодавством, за винятком держав або інших державних органів, які здійснюють владні повноваження, та міждержавних міжнародних організацій». Стаття 2 зобов'язує криміналізувати дачу хабара: «Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для встановлення у своєму національному законодавстві кримінальної відповідальності за умисне обіцянку, пропозицію чи надання будь-якою особою прямо чи опосередковано будь-якої неправомірної переваги будь-яким посадовим особам, для них особисто чи для інших осіб, з метою заохочення їх до виконання чи невиконання своїх службових обов'язків». А стаття 3 – криміналізувати одержання хабара: «Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для встановлення у своєму національному законодавстві кримінальної відповідальності за умисне вчинення вимагання чи одержання будь-якими посадовими особами прямо чи опосередковано будь-якої неправомірної переваги, для них особисто чи для інших осіб, або прийняття пропозиції чи обіцянки надання такої переваги з метою виконання чи невиконання ними своїх службових обов'язків». Імплементацию цих норм слід узгоджувати, також, зі статтею 36 Конвенції, яка передбачає право держав-учасниць «визнавати кримінальними злочинами дачу та одержання хабара іноземними посадовими особами відповідно до статті 5, посадовими особами міжнародних організацій відповідно до статті 9 або суддями та посадовими особами міжнародних судів відповідно до статті 11 тільки якщо посадова особа чи суддя діють або утримуються від дій в порушення своїх обов'язків».

Важливе значення для прийняття рішення про якість імплементации Конвенції має наявність відповідної судової практики, що можна характеризувати як виконання державою не лише позитивного обов'язку встановити законодавчо кримінальну відповідальність за хабарництво, а і негативного обов'язку – забезпечити дотримання законодавства шляхом притягнення до кримінальної відповідальності винних осіб. Має значення

вид санкцій та розміри стягнень чи строки позбавлення волі щодо публічних службовців. Принципово важливим є з'ясування, чи відповідає цим вимогам національне законодавство на момент проведення перевірки, чи воно заходиться у стані реформування, яким чином відбувається імплементація Кримінальної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією у відповідному секторі.

Надалі, Опитувальник вимагає надати інформацію про законодавство, яким карається хабарництво депутатів виборних (представницьких) органів. Відповідна норма знаходиться безпосередньо у статті 4 Кримінальної Конвенції про боротьбу з корупцією: «Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для встановлення у своєму національному законодавстві кримінальної відповідальності за дії, згадані у статтях 2 і 3, якщо вони вчиняються будь-якою особою, що є членом будь-якого національного представницького органу, який здійснює законодавчі або виконавчі повноваження».

Слід звернути увагу на той факт, що Стаття 4 в українському перекладі згадує виключно депутатів «національного представницького органу», а не органів місцевого самоврядування чи територіальної автономії. Це можна пояснити особливою небезпекою хабарництва саме цієї категорії депутатів. Проте, англійський текст Кримінальної Конвенції говорить насправді, про депутатів «внутрішньодержавних» представницьких органів («domestic assemblies», а не «national assemblies»), тобто про значно ширшу категорію осіб. Окрім того, слід звернути увагу на вимогу Кримінальної Конвенції криміналізувати злочинну діяльність таких суб'єктів у Кримінальному законі окремо. Таким чином, повноцінна імплементація норми статті 4 Кримінальної Конвенції про боротьбу з корупцією вимагає узгодження з офіційними текстами цієї Конвенції – англійським та французьким.

Важливе значення для прийняття рішення про якість імплементації Кримінальної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією має наявність відповідної судової практики в державі. Це означає, що сама по собі імплементація норми у національному законодавстві за наявності ефективних правових механізмів звільнення від відповідальності (наприклад, імунітетів) буде свідчити про невиконання вимог Конвенції.

Особлива увага надається питанню про вид та рівень санкцій, які можуть бути застосованими до парламентарів за корупційні злочини. Санкція має бути кримінальною за своєю природою. Саме таке тлумачення надає стаття 4 Опитувальник (Опитувальник, представлений GRECO на 29 Пленарному засіданні 19-23 червня 2006).

Загалом, питання про криміналізацію корупції міжнародними посадовими особами є новелою, що потребує правового осмислення.

Зазначимо, що окрім згаданих вище членів міжнародних парламентських асамблей, Кримінальна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією вимагає вважати суб'єктами корупційних злочинів суддів та посадовців міжнародних судів: «Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для встановлення визнання у своєму національному законодавстві кримінальної відповідальності за дії, згадані у статтях 2 і 3, якщо в них задіяні будь-які особи, що обіймають посаду судді, або посадові особи будь-якого міжнародного суду, юрисдикцію якого визнала відповідна Сторона» (стаття 11) [16,С.14]. Має бути криміналізованою також корупційна діяльність персоналу міжнародних міжурядових організацій: «Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для встановлення у своєму національному законодавстві кримінальної відповідальності за дії, згадані у статтях 2 і 3, якщо в них задіяна будь-яка посадова особа або інший співробітник, який працює за контрактом, за змістом положень про персонал, будь-якої міжнародної чи наднаціональної організації чи органу, членом якого є

відповідна Сторона, та будь-якою відрядженою чи не відрядженою особою, яка здійснює повноваження, що відповідають повноваженням таких посадових осіб або співробітників» (стаття 9) [16, С.13].

Проте, особливості статусу персоналу міжнародних організацій полягають в тому, що територія міжнародної організації користується імунітетами так само, як ними користуються персонал, включаючи суддів міжнародних судів. Отже, персонал організації під час виконання своїх обов'язків, за загальним правилом, не знаходиться під юрисдикцією держави перебування організації. Бути під юрисдикцією держави означає знаходитися у тих межах, де держава вважає можливим і допустимим очікувати, вимагати і забезпечувати виконання своїх владних розпоряджень [76, С.117]. Виключення з-під юрисдикції визначаються міжнародними договорами.

Таким чином, виникає питання, як може співвідноситися наявність привілеїв та імунітетів у персоналу міжнародної організації з можливістю криміналізації їхніх вчинків, скоєних на території організації у зв'язку з виконанням своїх обов'язків? Певна міжнародна практика з цього приводу доводить, що питання є досить складним.

Так, аналізуючи просторову дію Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод М.В. Буроменський зазначав, що «не всі правовідносини, що виникають у особи, навіть в межах території держави, можуть знаходитись під юрисдикцією цієї держави» [12, С.13]. Показовим прикладом тут є справа Вэйт и Кеннеди проти Німеччини та Бир и Риган проти Німеччини [49, С.82-85], розглянута Європейським судом з прав людини. Усі чотири зазначених заявники працювали у Європейській космічній Агенції (ЄКА). Коли їм було відмовлено у подовженні контрактів, вони подали позов проти ЄКА відповідно до чинного законодавства Німеччини до суду у місті Дармштадт. ЄКА, в свою чергу вважала, що вона не підпадає під юрисдикцію німецьких судів відповідно до ст. XV (2) Конвенції про Європейську космічну Агенцію та Додаток 1 до

неї. Проте, заявникам було відмовлено у задоволенні позову саме на тій підставі, що вказаний спір відповідно до міжнародного права не підпадає під юрисдикцію судів Німеччини чи будь-якого іншого національного суду.

З іншого боку, у справі Метьюз проти Сполученого Королівства Європейський суд з прав людини зазначив, що у відповідності до Конвенції та Протоколів до неї держави-учасниці несуть відповідальність за наслідки міжнародних договорів, до яких вони приєдналися [50, С.90-93]. А Кримінальна Конвенція про боротьбу з корупцією є прикладом такого договору. Правова колізія, що виникає між правовим статусом персоналу міжнародної міжурядової організації та Конвенцією слід, на нашу думку, вирішувати через дослідження функцій персоналу та міжнародну практику поводження з дипломатами-правопорушниками. Скоєння злочинів підчас виконання обов'язків персоналом організації не є його функцією. А принцип невідворотності покарання у кримінальному праві вимагає офіційного порушення процедури переслідування. Таким чином, порушення кримінального переслідування проти правопорушника, що працює у міжнародній організації принципово можливе. Інша річ – його притягнення до відповідальності в державі перебування. Очевидно, що привілеї та імунітети міжнародної організації цьому завадять. Але вони не завадять вислати правопорушника у державу його громадянства для завершення порушеного кримінального переслідування, щоб особа постала перед судом.

Окремо слід звернути увагу на вимогу Групи держав проти корупції криміналізувати хабарництво у приватному секторі. Загалом, Кримінальна конвенція Ради Європи про боротьбу з корупцією вимагає вважати протиправними так зване активне та пасивне хабарництво: «Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для встановлення у своєму національному законодавстві кримінальної відповідальності за умисне надання під час здійснення підприємницької діяльності обіцянки, пропонування чи дачі прямо чи

опосередковано будь-якої неправомірної переваги будь-яким особам, які обіймають керівні посади у приватних підприємствах або працюють на них у будь-якій якості, для них особисто чи для інших осіб, з метою заохочення їх до виконання чи невиконання наданих їм повноважень на порушення їхніх обов'язків» (ст. 7); «Кожна Сторона вживатиме таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для встановлення у своєму національному законодавстві кримінальної відповідальності за умисне вчинення під час здійснення підприємницької діяльності вимагання чи одержання прямо чи опосередковано будь-якими особами, які обіймають керівні посади у приватних підприємствах або працюють на них у будь-якій якості, будь-якої неправомірної переваги чи обіцянки такої вигоди для них особисто чи для інших осіб або прийняття пропозиції чи обіцянки отримання такої переваги з метою заохочення їх до виконання чи невиконання наданих їм повноважень на порушення їхніх обов'язків» (ст. 8) [96, С.13]. Ці норми є одними з ключових у Опитувальнику через те, що вони здатні значним чином впливати на зміни світогляду в окремих державах-членах Групи держав проти корупції щодо можливості юридичної особи бути суб'єктом злочину.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Проведене дослідження дозволяє дійти таких висновків:

1. Надано юридичну оцінку системі правового міждержавного співробітництва з питань запобігання та протидії корупції: мережа міждержавного співробітництва з питань запобігання корупції свідчить, що ця мережа не набула ознак цілісної системи. Конвенції, що її утворюють, містять різні підходи до понять «корупція» та «суб'єкт корупції». Зазначене створює загрозу формуванню загального та регіонального антикорупційного міжнародного права, побудованого на нормах різних конвенцій.

2. Встановлено правову природу, повноваження, принципи діяльності Групи держав проти корупції: це єдиний сучасний орган ефективного міжнародного контролю антикорупційного правового співробітництва європейських держав; відноситься до субрегіональних міжнародних контрольних органів дотримання міжнародних договорів, з повноваженнями впливати на розвиток антикорупційного законодавства держав-членів. Дуалізм Групи виявляється у визначенні її повноважень, формуванні основного складу Групи, визначенні складу спостерігачів, у застосуванні обмежень діяльності стосовно делегацій держав. У своїй діяльності дотримується таких принципів, що є для неї юридично обов'язковим та закріплені в її Статуті: загальних для міжнародного права – поваги до принципу рівності та невтручання у внутрішні справи держав-членів; та спеціальних, які притаманні практиці діяльності Групи – принципу уніфікації антикорупційного законодавства та формування єдиної антикорупційної практики держав-членів; принципу обов'язковості контрольних процедур; принципу взаємності щодо проведення перевірок у державах-членах; принципу дотримання в процедурних питаннях балансу національного

законодавства та міжнародних зобов'язань; принципу конфіденційності. Відносини з державами, які не погодились з рекомендаціями Групи, будуються на спеціально визначеному переліку принципів, встановленому у Правилах процедури Групи держав проти корупції.

3. Виявлено особливості внутрішньодержавної імплементації рекомендацій Групи держав проти корупції: рекомендації групи держав проти корупції спрямовані на уніфікацію антикорупційного законодавства. В цій площині ключовими питаннями національної імплементації є: створення організаційно-правових умов для здійснення належної публічної політики у сфері антикорупції; ухвалення належного законодавства у сфері виявлення та покарання корупції; створення належних національних антикорупційних органів із запровадженням громадського контролю за їхньою діяльністю; мінімізація імунитетів із збереженням ефективного правового механізму їх позбавлення; запровадження прозорості в діяльності органів держави та місцевого самоврядування; створення сучасної державної служби.

Встановлено, що з юридичної точки зору зміст міжнародно-правових зобов'язань щодо криміналізації політичної корупції та криміналізації корупції загалом, що є предметами третього оцінювального раунду Групи держав проти корупції, мають різну природу. Криміналізація корупції відповідно до Кримінальної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією має чітку договірну міжнародно-правову основу. Таким чином, імплементація цих норм має відбуватися відповідно до змісту міжнародно-правових зобов'язань держави. Одночасно, криміналізація політичної корупції має відбуватись згідно з тлумаченнями Комітетом Міністрів Ради Європи та Групою держав проти корупції Кримінальної конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією. У цьому випадку міжнародно-правові зобов'язання за Конвенцією мають загальний характер і не слугують безпосереднім

джерелом інформації для імплементації у внутрішнє право. Таким чином, імплементація норм про політичну корупцію має відбуватися відповідно до змісту Конвенції та акту її тлумачення Комітетом Міністрів Ради Європи – Загальних правил проти корупції у фінансуванні політичних партій та виборчих кампаній.

4. Встановлено особливості міжнародних контрольних заходів Групи держав проти корупції: вони здійснюються шляхом проведення раундів оцінювання. Нормативно-правова база проведення оцінок може виходити за межі суто договірних зобов'язань держав. Група держав проти корупції зосереджує свою увагу, передусім, на безпосередньому зв'язку боротьби з корупцією та зміцненням демократії у державі. Позиція Групи держав проти корупції щодо того, якою має бути система антикорупційних органів держави, є одним з ключових питань. Однак, універсальної концепції щодо того, якою має бути система антикорупційних органів у Групі нема. Нема й універсального світового прикладу такої системи. Причина цього полягає у відсутності чітких міжнародно-правових вказівок щодо належної інституційної системи запобігання та покарання корупції.

5. Розроблено пропозиції щодо імплементації в законодавство України норм міжнародного права, які регулюють суспільні відносини, що виникають при протидії і боротьбі з корупцією.

Встановлено, що питання про порядок застосування в Україні актів таких міжнародних контрольних органів, як Група, перебувають у площині прогалин українського законодавства. Оскільки приєднання України до Угоди про утворення Групи, складовою якого є її Статут, відбулося без ратифікації, то зобов'язання за Статутом не є частиною українського законодавства і до них слід ставитися відповідно до загального правила, визначеного у ст. 15 Закону України «Про міжнародні договори України». Імплементації в Україні Кримінальної

конвенції Ради Європи про боротьбу з корупцією повинна відбуватися із врахуванням відмінностей в розумінні термінів у Конвенції та в українській правовій традиції, а також недосконалість перекладу Конвенції українською мовою. Недотримання цих обставин може призвести до невідповідності імплементованого законодавства міжнародно-правовим зобов'язанням держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алкема С.В. Правовые последствия ратификации Российской Федерации Европейской Конвенции о защите прав человека и основных свобод (включая 11-1 Протокол)// Российский ежегодник международного права, 1995.–Санкт-Петербург, 1996.– С.110-13.
2. Андріанов К.В. Роль контрольного механізму Конвенції про захист прав і основних свобод людини в процесі реалізації її норм: автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. Наук : спец. 12.00.11– «Міжнародне право»/ К.В. Андріанов. – Київ, 2003. – 18 с.
3. Антикоррупционный набор инструментов (Версия 1, последняя редакция – июнь 2001 г.) Глобальная программа против коррупции. Режим доступа: http://transperancy.org.ru/INTER/DOC/ Tool kit1_6_2001.doc.
4. Бирюков Е. Международное сотрудничество правоохранительных органов в борьбе с транснациональной преступностью и коррупцией/ Е. Бирюков //Законность.–1999. – № 9.– С. 41-42
5. Богущ Г.И. Конвенция Организации Объединенных Наций против коррупции / Г.И. Богущ //Вестник Московского университета. Сер. 11: Право. – 2006. –№ 3. – С. 22-39.
6. Богущ Г.И. Понятие коррупции в международном праве и российском законодательстве / Г.И. Богущ //Вестник Московского университета. Сер. 11: Право. – 2004. – № 2. – С. 76-85.
7. Борьба с коррупцией в пост-коммунистических государствах: практические уроки. Режим доступа: <http://www.transparency.org.ru/CENTER/DOC/book04.doc>
8. Бугаев В.А.Таврический национальный университет. Международно-правовой и организационный опыт борьбы с коррупцией и организованной преступностью /В.А. Бугаев // Ученые записки Таврического национального университета. Т. 18 (57). № 2. Юридические науки. – Симферополь: Б. и., 2005. – С.115-121.

9. Буроменський М. Деякі особливості застосування в Україні міжнародних договорів про боротьбу з організованою злочинністю. // Вісник Академії правових наук України. – 1999. – (17) № 2. – С.50-58.

10. Буроменський М. Застосування міжнародно-правових норм про права людини у внутрішньому правопорядку України // Вісник Академії правових наук України - 1999. – №1. – С.86-94.

11. Буроменський М.В. Звернення до Європейського Суду з прав людини: практика Суду і особливості українського законодавства. – Харків: Фолио, 2000. – 32с.

12. Буроменський М.В. Обращение в Европейский суд по правам человека (практика Суда и особенности украинского законодательства). – Харьков: Фолио, 2000. – 32 с.

13. Буткевич В.Г., Мицик В.В., Задорожній О.В. Міжнародне право. Основи теорії. Підручник / В.Г Буткевич, В.В Мицик, О.В. Задорожній [за заг. Ред. В.Г. Буткевича] . – К.:Либідь, 2010. – 608с.

14. Буткевич В.Г Соотношение внутригосударственного и международного права/ В.Г. Буткевич. – К.: Выща шк., 1981. – 311с.

15. Валеев Р.М. Международный контроль / Р.М. Валеев. – Казань, 1998.– 320с.

16. Василенко В.А. Основы теории международного права/ В.А. Василенко. – К. : Выща школа, 1988.–288с.

17. Винокуров С. Боротьба з корупцією в Україні: Із виступу на IV Всесвітньому форумі з питань боротьби з корупцією (Бразилія, 10 червня 2005 р.) / С. Винокуров //Прокуратура. Людина. Держава. – 2005. – № 6. – С. 3-6.

18. Визир А.М. Борьба с коррупцией в Украине требует нового системно-комплексного подхода/ А.М. Визир// Луганский державний університет внутрішніх справ. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ. 2007. Спец. Вип. №2. У 4 ч. Ч 1: Проблема вдосконалення оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ унапрямку боротьби з

організованою злочинністю. – Луганськ: Луган. держ. ун-т внутр.справ, 2007. – С.45-48.

19. Візір А.М. До питання про створення контрольного механізму конвенції ООН проти корупції: співвідношення глобального та регіональних механізмів/ А.М. Візір // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ. 2007. Вип. 1. – Луганськ: Луган. держ. ун-т внутр. справ, 2007. – С.63-70.

20. Віденська конвенція про право міжнародних договорів /Міжнародне право в документах/ За заг. ред. д.ю.н., проф. М.В. Буроменського. – 2-е вид., виправл. і доповн. – Х.:Мачулі. –2006. – С. 47-66.

21. Гавердовский А. С. Имплементация норм международного права / А. С. Гавердовский. – К. : Вища школа, 1980. – 318 с.

22. Генеральна угода про привілеї та імунітети Ради Європи, від 2.09.1949 р. з Протоколами, 1952 р., 1956 р., 1961 р., 1990 р. //Офіц. вісн.України, 2006. – № 8. – Ст. 483, Ст.484, 485.

23. Гнатовський М. М. Становлення та тенденції розвитку європейського правового простору: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.11 «Міжнародне право» / М. М. Гнатовський. – К., 2002. – 22 с.

24. Гомьен Д., Харрис Д., Зваак Л. Европейская конвенция о правах человека и Европейская социальная хартия: право и практика: Пер. с англ./ Д.Гомьен, Д.Харис, Л.Зваак. – М.: ИНИМП, 1998. – 600с.

25. Гуменюк В.М. Деякі аспекти участі України в Європейській системі захисту прав людини / В.М. Гуменюк // Адвокат.–1998.–№ 1.–С.28-30.

26. Данількевич М.І. Проблеми боротьби з корупцією: міжнародний і вітчизняний досвід/ М.І. Данількевич // Коррупция : региональные и отраслевые тенденции: Сб. науч.статей / Под ред. М.Ф. Орзиха, В.Н. Дремина. – Библиотека журнала «Юридический вестник». – Одесса:ФЕНІКС, 2003. – С.71-81

27. Декларация о борьбе с коррупцией и взяточничеством в международных коммерческих операциях. Официальные отчеты Генеральной Ассамблеи ООН, 51 сессия. Док. № 49 (A/51,49). – Ст.173-174.

28. Декларация о принципах международного права, касающихся дружественных отношений и сотрудничества между государствами в соответствии с Уставом Организации Объединенных Наций, от 24 октября 1970г. Резолюции, принятые Генеральной Ассамблеей на 25 сессии 15 сентября – 17 декабря 1970 года. ООН. Нью-Йорк, 1971, С.151-155/ Действующее международное право. В 3-х томах. Составители Ю.М. Колосов и Э.В. Кривчикова. Том 1. – М.: Издательство Московского независимого института международного права, 1996. – С.65-73.

29. Декларация Хельсинской встречи СБСЕ на высшем уровне от 10 июля 1992г. «Надежды и проблемы времени перемен»/Действующее международное право. В 3-х томах. Составители Ю.М. Колосов и Э.В. Кривчикова. Том 1. – М.: Издательство Московского независимого института международного права, 1996. – С.92-98.

30. Денисов В.Н. Статус міжнародних договорів в Конституції України/ В.Н. Денисов // Вісник Академії правових наук України, 1997р. - №1(8): Зб.наук.праць. – Х.:Право, 1997. – С.26-29.

31. Денисов В.Н. Актуальні питання застосування норм міжнародного права у внутрішньому праві України/В.Н. Денисов// Правова держава Україна: проблеми, перспективи розвитку: Короткі тези допов. та наук. повідом. республ. наук.-практ. конфер. 9-11 листопада 1995р. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 1995. – С.153-156.

32. Дженіс М., Кей Р., Бредні Е. Європейське право у галузі прав людини: джерела і практика застосування/ М.Дженіс, Р. Кей, Е. Бредні [Пер. з англ.] – К.: «АртЕк», 1997. – 624с.

33. Добрянський С. П. Актуальні проблеми загальної теорії прав людини: Дис. ... канд.. юрид. наук.12.00.11/ Добрянський Святослав Павлович. – Л., 2002. – 180с.

34. Домбругова А. Міжнародне співробітництво у сфері боротьби з корупцією/ А. Домбругова //Юридичний вісник України. – 2007. – 13-19 січня (№ 2). – С. 12
35. Дульський О. Створення в Україні антикорупційного органу – нагальна вимога сьогодення. Реалії, проблеми і перспективи/Олександр Дульський//Україна – НАТО.Науковий журнал, 2008. – №1(23).–С.41-64.
36. Душейко Г.О., Киценко Д.М. / Г.О. Душейко, Д.М.Киценко. – Досвід міжнародного співробітництва в боротьбі з корупцією: загальний огляд діяльності Інтерполу // Вісник Запорізького юридичного інституту. 2002 р. №3(24). – Запоріжжя: Б. В., 2003. – С.162-169.
- 37.Євінтов В.І. Здійснення рішень Європейського суду з прав людини у внутрішньому правопорядку держав / В.І. Євінтов // Державотворення і правотворення в Україні. Досвід, проблеми, перспективи. /За ред. Ю.С. Шемшученка. – К.: Інститут держави і права НАН України, 2001. – С. 612-626.
- 38.Євінтов В.І. Україна й сучасна міжнародна система захисту прав людини / В.І. Євінтов // Правова держава: Ювіл. щоріч. наук. пр. Вип. 10. – К.: Вид. Дім "Ін Юре", 1999. – С.341-352
- 39.Євінтов В.И. Международное сообщество и правопорядок (анализ современных концепций) / Владимир Исаакович Евинтов /АН УССР. Ин-т государства и права; Отв. Ред. Н.К. Михайловский. – К.: Наук. Думка, 1990. – 120с.
40. Евинтов В.И. Многоязычные договоры в современном международном праве (особенности подготовки и толкования)/ В.И. Евинтов. – К.: Б. и., 1979. – 20с.
41. Евинтов В.И. Многоязычные договоры в современном международном праве/ В.И. Евинтов. – К.: Наукова думка, 1981. – 134 с.
- 42.Європейська хартія про закон "Про статус суддів". – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_236

43.Європейська Хартія про статус суддів від 8-10 липня / Вісник Верховного Суду 1998р. – №4. – С.9-11.

44.Європейська конвенції про взаємну правову допомогу у кримінальних справах від 20.04.1959 // Офіц. вісн.України, 2004р. – №26. – Ст.1735. Набрала чинність з 12.06.1962 р. Дата підписання Україною 29.05.97р. (ETS 030). Дата набуття чинності для України 09.06.1998.

45. Європейська конвенції про міжнародне визнання рішень з кримінальних справ від 28 травня 1970 року (ETS 070) Режим доступу: <http://conventions.coe.int/treaty/en/Treaties/Html/070.htm>

46.Ємельянова І. Концептуальні засади боротьби з корупцією/ Інна Ємельянова // Євроатлантикінформ Науково-аналітичний бюллетень Національного центру з питань євроатлантичної інтеграції України, 2006. – 1(7). – С.51-53.

47.Загальні правила поведінки державного службовця. Затверджено Наказом Головного Управління Державної служби України 23.10.2000р. – №58 / Офіц. вісн.України, 2000. – № 45. – Ст.1971.

48.Заключительный акт Совещания по безопасности и сотрудничеству в Европе от 1 августа 1975г. (Хельсинки) / Действующее международное право. В 3-х томах. Составители Ю.М. Колосов и Э.В. Кривчикова. Том 1.– М.:Издательство Московского независимого института международного права, 1996. – С.73-79.

49.Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992. – № 2135/ Відом. Верхов. Ради України, 1992. – №22. – Ст.303.

50.Закон України «Про статус народного депутата» від 17 листопада 1992. – № 2790. В редакції Закону від 22.03.2001р № 2328-III /Відом.Верхов. Ради України, 2001р. – №42. – Ст.212.

51.Закон України «Про статус суддів» від 15 грудня 1992 року № 2862// Відом. Верхов. Ради України, 1993. – № 8. – Ст.56.

52. Закон України “Про державну службу” від 16 грудня 1993 року № 3723// Відом. Верхов. Ради України, 1993р. – №52.– Ст.490.

53. Закон України «Про основи національної безпеки України» № 964 від 19 червня 2003 року // Голос України. – 2003. – 22 липня. – С.20-21.

54. Закон України «Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності та Протоколів, що її доповнюють» № 1433-IV, від 4 лютого 2004 року // Офіц. вісн. України, 2004. – №10. – Ст.56. – 4 березня 2004 року. – № 46.

55. Закон України «Про боротьбу з корупцією» від 5.10.1995р. №356/95 – ВР//Відом. Верхов. Ради України, 1995р. – № 34. – Ст.266, з наступними змінами та доповненнями від 1.12.2006р.

56. Закон України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 року. – N 1906-IV / Міжнародне право в документах / За заг. ред. М.В. Буроменського. – Харків: Манчулін, 2006. – С. 36-44.

57. Закон України «Про приєднання до Статуту Ради Європи» від 31.10.95. – № 398/95-ВР // Відом. Верхов. Ради України, 1995р. – №38. – Ст.287.

58. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського Суду з прав людини» від 23.02.2006 року № 3477 –IV// Відом. Верхов. Ради України, 2006. – № 30. – Ст. 260.

59. Закон України від 18 жовтня 2006 року «Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції» № 251-V//Відом. Верхов. Ради України, 2006. – №50. – Ст.496.

60. Закон України від 18 жовтня 2006 року «Про ратифікацію Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією» № 252-V// Відом. Верхов. Ради України, 2006. – №50. – Ст.497.

61. Закон RICO (Закон «По організації, які знаходяться під впливом рекету та корумповані організації» США). Режим доступу: /<http://osgoode.yorku.ca/media2nfs/83303ffe5af03ed585256ae6005379c9/>

62. Зелинская Н.А. Международные преступления и международная преступность / Н.А. Зелинская: Монография. – Одесса: Юридична література, 2006. – 568с.

63.Зелинська Н.А. Міжнародно-правове механізми оптимізації кримінального правосуддя / Н.А. Зелинська // Актуальні проблеми політики: Зб. наук. Пр. – Одеса, 2000. – Вип. 8. – С.409-413.

64.Інформаційні матеріали до засідання робочої групи з питань боротьби з корупцією. (Збірка матеріалів з питань боротьби з корупцією в суспільстві. Законодавство і досвід США та України. Міжнародний досвід), м. Харків 26 лютого 2000 р. – Х.: Б.и., 2000. – 316 с.

65. Игнатенко Г.В. Международно-правовые проблемы противодействия транснациональной преступности и коррупции/ Г.В. Игнатенко //Организованная преступность и коррупция: Исследования, обзоры, информация. Вып. 1. 2000. – Екатеринбург: ИИТЦ "Зерцало-Урал", 2000. – С.99-103.

66. Камынин И. Конвенция ООН против коррупции: новые контуры международного сотрудничества /И. Камынин //Российская юстиция.- 2004. – № 4.–С. 14-16.

67.Карпец И.И. Преступления международного характера /Игорь Иванович Карпец. – М.: Юрид лит., 1979. – 264с.

68.Ковалёва Т. М. Правотворческая деятельность межгосударственной организации как способ реализации учредительного акта : автореф. дисс. на соиск. научн. степени доктора юрид. наук : спец. 12.00.10 «Международное право» / Т. М. Ковалёва. – Калининград, 1999. – 34 с.

69.Кодекс поведения должностных лиц по поддержанию правопорядка. – Ст. 7 (b). – UN Doc. A/Res. 34/169, 17 Dec. 1979. – Организация Объединенных Наций. Генеральная Ассамблея. Официальные Отчеты, 34 сессия. – Доп. №46 (A/34,46) – С.238-240.

70. Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом від 8.11.1990р.// Офіц. вісн.України, 1998.– №13. – С.305 (ETS 141).

71.Конвенція Ради Європи про відмивання, виявлення, вилучення та конфіскацію доходів від злочинної діяльності та про фінансування тероризму

(ETS 198). Офіційний сайт Ради Європи. Режим доступу: <http://www.jp.coe.int/CEAD/JP/Default.asp?Trans/D=70&SA=1>

72. Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000р. – Офіц. віс.України, 2006. – № 14. – Ст. 1056. Ратифікована Законом України 4.02.2004. – № 1433 – IV. Набрала чинність 21.04.2004р // Офіц. вісн.України, 2006. – №14. – Ст.1056.

73. Конвенція про привілеї та імунітети ООН від 13.02.1946 року/ Сборник действующих договоров, соглашений и конвенций, заключенных СССР с иностранными государствами. Вып. XV. – М., 1957. – С.32-40.

74. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод. /Міжнародне право в документах / За заг. ред. д.ю.н., проф. М.В. Буроменського. – 2-е вид., виправл. і доповн. – Х.:Мачулі. - 2006. – С. 207-216.

75. Конвенція про боротьбу із дачею хабарів іноземним державним посадовим особам під час здійснення міжнародних ділових операцій. Режим доступу: <http://www.oecd.org/daf/nocorruption/convention>.

76. Конвенція Ради Європи проти корупції. Документ 994_140, редакція від 06.11.1997р./ Міжнародно-правові акти та законодавство окремих країн про корупцію. –К.: Школяр,1999. – С.23-34.

77. Конституція України від 28 червня 1996року// Відом.Верхов. Ради України, 1996. - № 30. – Ст.141.

78. Корупція в Україні – 2004 рік. Аналіз природи та причин проблеми. – Київ, 2004. – 91 с.

79. Корупція та надання послуг у судовій системі України. Аналітичний звіт. – К.: Київський міжнародний інститут соціології. – 2006. – 44 с.

80. Корупція. Глосарій міжнародних стандартів. – Париж: ОЄСР, 2017. – С. 12-13.

81. Коррупция. Специализированные институты по борьбе с коррупцией: обзор моделей. Организация экономического сотрудничества и развития. Сеть

для борьбы с коррупцией для стран Восточной Европы и Центральной Азии. OECD. 2007. – С. 33-45.

82. Костенко Н. И. Международное уголовное право: современные теоретические проблемы / Н. И. Костенко. – М. : Юрлитинформ, 2014. – 448с.

83. Кримінальний Кодекс України Закон України від 5.04.2001р. № 2341-III// Відом.Верхов. Ради України, 2001. – № 25-26. – Ст. 131.

84. Кримінальна Конвенція про боротьбу з корупцією від 27 січня 1999 р. Ратифікована Законом України від 18.10.2006бб. – №252-V//Офіц. віс.України, 2006. – № 44. – Ст.2939, Ст.41

85. Крылов Н.Б. Правотворческая деятельность международных организаций/ Н.Б. Крылов. – М.:Наука, 2017. – 175с.

86. Кудас И.Б. Международный банк реконструкции и развития в международной кредитно-финансовой системе/ Ирина Борисовна Кудас// Пробл. законности: Респуб. міжвід. наук. зб./ Відп. ред. В.Я. Тацій. – Х.: Нац. юрид.акад. України, 2001. – Вип. 49. – С.181-187.

87. Курс международного права. – Т. 1. – Понятие, предмет и система международного права. – М.: Наука, 1989. – С. 272-29

88. Лукашук И.И. Международное право.Общая часть: Общая часть: – 2-е изд., перераб. и доп. / Игорь Иванович Лукашук – М.: Издательство «БЭК», 2017. – 432с.

89. Лукашук И.И. Международное право. Особенная часть:Учебник. –2-е изд., перераб. и доп. / Игорь Иванович Лукашук – М.: Издательство «БЭК», 2017. – 400 с.

90. Лукашук И.И. Нормы международного права в международной нормативной системе / Игорь Иванович Лукашук – М.:Издательство «Спарк», 1997. - 332с.

91. Лукашук И.И. Нормы международного права/ Игорь Иванович Лукашук. – М.: Наука,1997. – 448с.

92. Лукашук И.И. Глобализация и международное сообщество/ Игорь Иванович Лукашук // Право и политика, 2000. – №4. Режим доступа: http://www.law-and-politics.com/paper.shtml?a=4_2000&o=421604
93. Лукашук И.И., Лукашук О.И. Толкование норм международного права/ И.И.Лукашук, О.И. Лукашук. – М.:NOTA BENE, 2002. – 160с.
- 94.Лукин П. И. Источники международного права : автореф. дисс. на соиск. научн. степени канд. юрид. наук / П. И. Лукин. – М., 1958. – 15 с.
95. Лунеев В.В. Коррупция, учтенная и фактическая / В.В. Лунеев // Государство и право. – 1996. – № 8. – С.78-90.
- 96.Маланчук П. Вступ до міжнародного права за Ейкхерстом / Пітер Маланчук; [пер. з англ.] – Харків: Консум, 2000. – 592с.
- 97.Малинин С. А., Ковалева Т. М. Правосубъектность международных организаций / С. А. Малинин, Т. М. Ковалева // Правоведение. – 1992. – № 5. – С. 53–62.
- 98.Маргиев В.И. Правотворчество международных организаций/ В.И.Маргиев. – М.: Майкоп, 1998. – 152с.
99. Мармазов В.Є., Піляєв І.С. Україна в політико-правовому просторі Ради Європи: досвід і проблеми: Монографія/ В.Є. Мармазов, І.С. Піляєв – К.: Вентурі, 1999.– 400с.
100. Марочкин С.Ю. Проблема эффективности норм международного права.– Иркутск: Изд-во Иркут. ун-та.–1988.–152 с.
101. Марченко М.Н. Источники права: понятие, содержание, система и соотношение с формой права/ М.Р. Марченко// Вестник Московского ун-та. Серия 11. Право. – 2002. – № 5. – С. 3-16.
102. Мартенс Ф.Ф. Современное международное право цивилизованных народов. В 2 т.–5-е изд.– СПб: Типография А. Бенке, 1905.– Т.1.–438 с.
103. Мацко А.С. Міжнародно-правові норми захисту прав людини і реалізація кримінально - правової політики в Україні/ А.С. Мацко // Науковий

вісник Української академії внутрішніх справ. № 1. – К.: Укр. акад. внутрішніх справ, 1996. – С.148-158.

104. Мацко А. Діючі міжнародні структури боротьби з корупцією/ Анатолій Мацко //Економіка. Фінанси. Право. – 2000.– № 6. – С. 23-28.

105. Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб. – UN Doc. A/RES/51/59.- Appendix. Офіційний сайт ООН. Режим доступу: <http://www.un.org/law/>

106. Международное право: Ученик для вузов/ Отв. ред. Проф. Г.В. Игнатенко, и проф. О.И. Тиунов. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Норма, 2003. – 624с.

107. Международное публичное право. Ученик. Изд. второе, переработ. и дополн. / Под ред. К.А. Бекашева. – М.: ПБОЮЛ Грачев С.М., – 2001. – С.630.